

SUOMEN JOUKKOJENSIIRROT 1638—1649

Apulaisprofessori Jussi T. Lappalainen

Tutkielman tausta

Arvi Korhonen julkaisi 1939 ja 1943 kaksi ensimmäistä osaa suunnittelemaansa teos-sarjasta Hakkapeliittain historia, jossa hänen tarkoituksenaan oli käsitellä Suomen sotilashallinnon ja joukkojen vaiheet 1600-luvun alusta kolmikymmenvuotisen sodan loppuun. Toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen Korhoselle langenneiden muiden tehtävien vuoksi sarja jäi kesken: II osan esitys päättyy vuoteen 1629. Sotatieteen laitoksen aloitteesta tohtori Rainer Fagerlund ja kirjoittaja laativat keväällä 1977 suunnitelman tutkimusohjelman jatkamisesta siten, että ensiksimmäin kirjoittaisi osan III 1630-1637 ja viimeksimmäin osan IV 1638—1649.

Suomen Akatemia myönsi vuosiksi 1982—1985 kirjoittajalle määrärahan tutkimusassistentin palkkaamiseen sekä matkoihin. Pääesikunta tuki Sotatieteen laitoksen kautta hanketta mikrofilmausmäärärahoilla.¹ Hankkeen kestäessä filmattiin Turun yliopiston historian laitokseen Ruotsin sota-arkiston keskeiset sotilashallinnon arkistosarjat Suomea koskevalta osaltaan. Tutkimusassistentit Jari Niemelä ja Kari Allifrosti siirsivät niiden tiedot mm. noin 4 000 neulakortille sekä erityisille rekrytointi- ja vahvuuskorteille. Aineisto on ollut muidenkin tutkijain käytössä.

Hankkeen aikana syntyneeseen aineistoon kuuluvat myös mm. runsaat 1400 sivua kolmikymmenvuotisen sodan ajan saksalaisesta sanomalehdistöstä sekä toistasataa kopiota saksalaisista kansantarinoista: molemmat kokoelmat sisältävät tietoja Ruotsin joukoista Saksassa.²

Käsiteltävä tutkielma on yleiskatsaus Suomen maavoimien siirtojen taustaan, menetelmiin ja tuloksiin 1638—1649. Laivamiesten siirtoja ei tässä käsitellä. Laivastossa näet siirrot olivat omatoimisia: pysyvien laivamiesten oli keväisin hakeuduttava laivamieslotjilla tai pitäjien muutoin kustantamina päätukikohtaan Tukholmaan, minkä vuoksi siirroista ei jäänyt yleensä kuitteja eikä niiden suuruutta ole mahdollista laskea.³

Itse asiassa jakson jokaisesta vuodesta voisi kirjoittaa erillistutkimuksen, niin moniaalle leviävä tapahtumakokonaisuus joukkojensiirrot olivat. Tämä tutkielma on syntynyt kirjoittajan virkavapauden aikana ja avaa sotilashallintoon sekä joukkojen vaiheisiin kohdistuvan tutkielmien sarjan: jatkossa tulevat järjestyksessä rekrytointi, joukkojen sijoitukset ja muu sotilashallinto. Vasta näiden erityisongelmien selvittämisen jälkeen on mahdollista ryhtyä varsinaisen Hakkapeliittain historia IV:n kokoamiseen.

Joukkojensiirtopäätösten yleinen kulku

Kolmikymmenvuotisen sodan aikana toteutetut joukkojensiirrot voidaan jakaa kahden ryhmään. Ensimmäinen ryhmä käsittelee suuret strategiset siirrot, joilla selvästi ha-

luttiin muuttaa elävän voiman jakaumaa eri sotänäyttämöillä. Toisessa ryhmässä on suuri joukko pieniä siirtoja, jotka merkitsivät sotänäyttämöllä jo olevan joukon täydentämistä alokkeilla tai haavoittuneiden ja muiden jälkeen jääneiden palauttamista Suomeen.

Strategiset siirrot olivat selkeästi valtakunnan ylijohdon alaa. Niitä käsiteltiin pääpiirtein valtaneuvostossa. Yleensä valtaneuvoston pöytäkirja paljastaa lähinnä ylijohdon tilanteenarvostelun, mutta lisäksi valtaneuvosto eri vaiheissa varsin vaihtelevassa määrin kiinnitti huomiota myös siihen, kuinka paljon ja mitä joukko-osastoja eri puolille piti siirtää. Melkoista horjuvuutta on myös siinä, lähtikö suurten siirtojen käskytyks sotakollegion, valtaneuvoston vai myöhemmin täysi-ikäisen hallitsijan nimissä. Oliko menettelyissä johdonmukaisuutta, ei tässä ole ollut mahdollista selvittää: joskus valtaneuvosto näyttää edellyttäneen, että sotakollegio ja kamarikollegio antoivat käskyt, joskus lähetti käskyt itse tai allekirjoitutti ne kuningattarella, mikä viimeksimainittu käytäntö näyttäisi yleistyneen.⁴

Suunnittelu ja tekniset järjestelyt olivat normaalisti sotakollegion huolena. Ohjesääntö jätti avoimeksi kysymyksen, oliko kollegiolla lainkaan oikeutta valita joukkojen sijoitukset ja siirrettävät, mutta se näyttää varsin omatoimisesti päättäneen ainakin pienistä täydennyssiirroista.⁵ Valtaneuvosto oli itse asiassa tällöinkin tapahtumista hyvin perillä, sillä sotakollegion tärkeimmät asessorit olivat valtaneuvoksia.⁶ Myös kamarikollegiolla ja amiraliteetilla oli sanansa sanottavana ja ohjeensa annettavina: edellinen vastasi tarvittavista verovaroista, jälkimmäinen kruunun sotalaivoista.

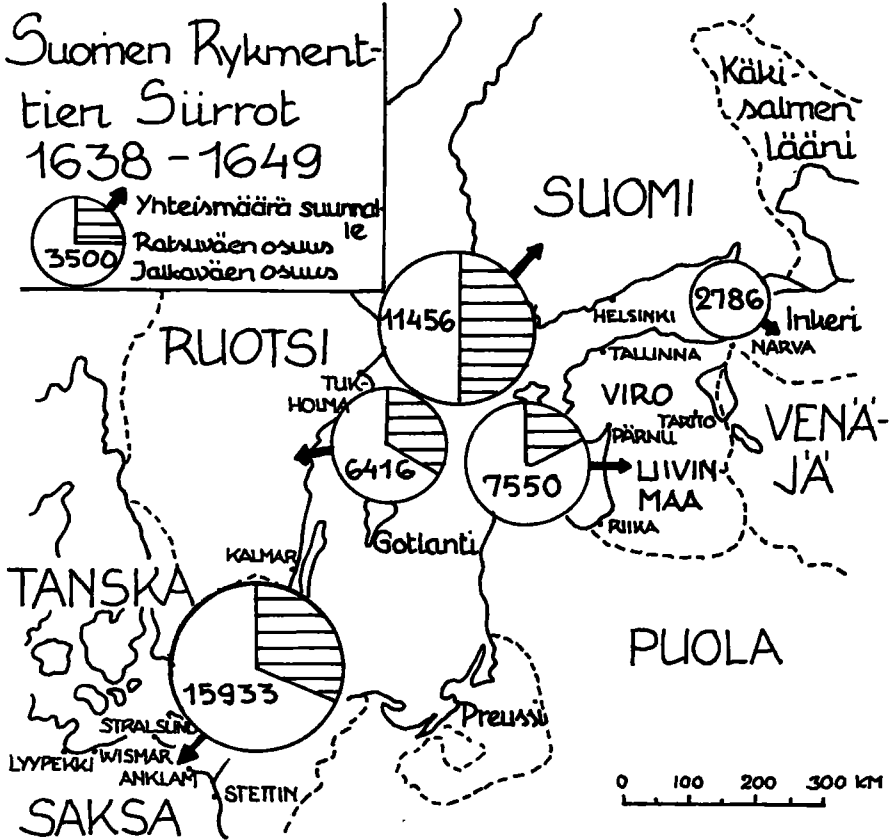
Sivuilla 145—151 on laskettu Suomen maavoimien joukkojen siirtojen perustaulukot. Taulukoiden laatimisperusteita ja ongelmia käsitellään sivuilla 152—153. Siirtojen taustan selvittämiseksi on kuitenkin aluksi syytä pääpiirtein tarkastella valtakunnan sotapolitiikan kehitystä kolmikymmenvuotisen sodan loppujaksona.

Uusi ponnistus Saksassa

Saksan sotaan vuonna 1630 sekaantunut Ruotsi oli aluksi, Kustaa II Aadolfin johtaisena kahden vuoden ajan, hämmästyttänyt Eurooppaa menestyksellään. Mutta vuoden 1638 tammikuussa oltiin tilanteessa, jossa valtakunnan mahtava kansleri Axel Oxenstierna otti valtaneuvostossa keskusteltavaksi, pitäisikö joko ”ottaa voimamme pois Saksan maaperältä ja pelastaa kenraalimme ja väkemme vai edelleen jatkaa sotaa”. Ruotsi oli näet vuonna 1634 kärsinyt Nördlingenin tappion jälkeen jäänyt yksin ja työnnetty vähitellen takaisin Itämeren rannikolle Pommeriin. Sen ulkopuolella vain muutamat varuskunnat pitivät puolensa. Kenttäkelpoisuutta joukoilla tuskin oli.⁷

Kansleri itse piti sodan jatkamista parempana. Ruotsin johdonmukainen politiikka Saksan keisarin vallan vähentämiseksi näkyi arvelussa, että ennen pitkää voitaisiin jälleen tunkeutua keisarin perintömaihin, saada edullinen rauha ja turvata Ruotsin tavoittelema Itämeren-valta.⁸ Tukijaksi oli tulossa Ranska, jolla oli yhtäläinen kiinnostus keisarin vallan vähentämiseen: sopimus Ranskan antamista suurista avustuksista syntyikin 24. 2. 1638.⁹

Päätökseksi tuli, että Saksaan lähetettäisiin toukokuussa kymmenen jalkaväkirykmenttiä ja kaksi ratsurykmenttiä: henkilöstöä piti saatavilla olla, sillä miehistöluetteleista eli rullista laskettiin jalkaväkeä olevan kotona Ruotsissa ja Suomessa 12 170

miestä ja ratsuväkeä 3 155 ratsukkoa. Siirtoa pidettiin niin tärkeänä, että ratsukon varustajalle luvattiin kruunulta lahjaksi haarniska: pistoolit piti toki itse maksaa.¹⁰ Päättös sai aikaan tutkimusvuosien suurimman kokonaissiirron Suomesta Saksaan, yhteensä 4 446 miestä: Saksa olikin tuona vuonna käytännöllisesti katsoen ainoa joukkojen siirtokohde.

Sotakollegio määräsi pitkän suunnittelun jälkeen¹¹ Pohjanlahden itäpuolelta ainoina kokonaisina rykmenteinä matkaan Pohjanmaan rykmentin sekä Savon rykmentin; kaikki muut Saksaan siirretyt joukot tulivat siellä ennestään olleiden osastojen täydennyksiksi. Jalkaväki sijoitettiin pääosin kaupunkien ja linnoitusten varusväeksi, missä asemassa ne joutuivat pahasti tautien runtelemiksi. Täydennyksiä saaneet Turun ja Porin sekä Hämeen ja Uudenmaan ratsurykmentit sen sijaan liitettiin sotamarsalkka Johan Banérin kenttäarmeijaan.¹²

Liivinmaan huolet

Vuosina 1639 ja 1640 Liivinmaan turvallisuus nousi keskeiseksi ongelmaksi. Valtaneuvostossa uhkailtiin heinäkuussa 1639 jo ilmiantaa Puolan kuninkaalle tämän vasalli Preussin herttua eli Brandenburgin vaaliruhtinas Yrjö Vilhelm ”yleisen rauhallisuuden häiritsijänä” ja ”rauhojen rikkojana” (publicae tranquillitatis turbator, pactorum violator). Puolan kuningas Vladislav IV, joka Vaasa-sukuisena vanhastaan tavoitteli Ruotsin kruunua ja 1630-luvun lopussa lähentyi keisaria, oli tosiasiaa itse vielä vahvemmin epäiltyjen kirjoissa. Yrjö Vilhelm oli Nördlingenin jälkeen tehnyt useiden muiden vaaliruhtinaiden tavoin rauhan keisarin kanssa ja hankki todella keisarin, Puolan ja Brandenburgin liittoa Ruotsia vastaan. Liivinmaan rajalla näyttää kesällä 1639 tapahtuneen vaaliruhtinaan nimissä rauhattomuuksia. Valtaneuvoston toimenpiteisiin kuuluivat mm. Liivinmaan varuskuntien vahvistaminen ja suomalaisen ratsurykmentin määrääminen liikkuvaksi varmistukseksi.¹³

Saksa sai tämän vuoksi molempina vuosina tyytyä pelkkien sotakollegion suunnitelman mukaisiin alokastäydennyksiin siellä ennestään olleille rykmenteille. Samanlaisia olivat osaksi Liivinmaallekin menneet jalkaväkivahvistukset, mutta tilanteen kiristytessä elokuussa 1639 Suomen kenraalikuvernööri Per Brahe määräsi sinne myös muiden rykmenttien alokkaita ja muita kotona olleita, jolloin sotakollegio joutui varoittelemaan, ettei rykmenttejä ja komppanioita pitäisi sekoittaa.¹⁴ Samalla sai Viipurin ja Savonlinnan läänin ratsurykmentti marssikäskyn Viipuriin: näyttää kuitenkin siltä, että pääosa rykmentistä pidettiin valmiina kotimaassa ja ainoastaan kaksi komppaniaa ratsasti Liivinmaalle saakka.¹⁵

Vuonna 1640 jännitys Liivinmaan suunnalla jatkui. Tukholmassa näkyy vielä huhituksessa kaavailun 700 nihdin lähettämistä Helsingistä Saksaan.¹⁶ Todellisuudessa sotakollegio oli ajatellut tuota määrää ratsumiehiä Suomesta Saksaan, mutta sekin aie kuivui pieneksi alokastäydennykseksi.¹⁷ Kun joukkoja oli niukalti saatavissa, Suomi sai nyt — kuten sittemmin suurvalta-ajan myöhemmissä kriiseissä — vastata Liivinmaasta. Peräti valtaneuvosto päätti, ettei Hämeen rykmenttiä siirrettäisi Saksaan.¹⁸ Jalkaväen täydennysten lisäksi Liivinmaalle aivan loppuvuonna siirrettiin Viipurin ja Savonlinnan ratsurykmentti kokonaan.

Menestystä Saksassa

Vuodet 1641—1642 menivät taas Saksan merkeissä. Sotamarsalkka Johan Banér oli kolmen edellisen vuoden vahvistuksilla, täydennyksillä sekä ulkomaisilla palkkajoukoilla käynyt Böömissä menestyksekkäästi sotaa ja edennyt vuoden 1641 alussa Baijeriin. Kenraalimajuri Torsten Stålhandsken johtama toinen armeija taas toimi Sleesiasa.¹⁹ Helmikuun 15. päivänä 1641 valtaneuvosto keskusteli pitkään Saksan sodan jatkamisesta. Vaikka vuoden 1638 suuret siirrot olivat tyhjentäneet kotialuetta jo vaarallisestikin siihen nähden, että Tanskan kanssa oli selkkauksia uhkaamassa, pidettiin selvänä, ettei Saksankaan tärkeimpiä varuskuntia voitu jättää ulkomaisten palkkajoukkojen vastuulle. Sotakollegio sai päätettäväkseen, mitkä joukko-osastot kokonaan tai osittain siirrettäisiin Saksaan armeijoita ja varuskuntia tukemaan.²⁰

Tilanne Preussissa helpottui toisaalta Ruotsin kannalta alkuvuonna 1641, sillä edellisenä vuonna kuolleen Brandenburgin Yrjö Vilhelmin seuraaja Fredrik Vilhelm

— sittemmin Suurena vaaliruhtinaana tunnettu — käynnisti aseleponeuvottelut, jotka heinäkuussa 1641 johtivatkin tulokseen.²¹ Tämä selittää, minkä vuoksi joulukuussa 1640 Liivinmaalle marssineet Viipurin ja Savonlinnan ratsuväen kuusi komppaniaa saivat palata jo keväällä kotimaahan.

Sotakollegion vuoden 1641 suunnitelmat pohjautuivat jälleen tietoihin kotona olleista miehistä. Suunnitelmat laadittiin sekä Saksaan ja Liivinmaalle lähetettävistä joukoista että Saksasta Suomeen palautettavista. Viimeksimainittuja olivat Uudenmaan itäisen jalkaväkirykmentin rippeet ja joukko Savon rykmentin miehiä. Siirrettäväksi suunnitelluilla täydennyksillä sekä Porin että Pohjanmaan rykmentti piti Saksassa oikeastaan perustaa uudelleen. Muut täydennykset olivat pienempiä. Ne eivät ehtineet vaikuttaa pian Banérin kuoltua saavutettuun vuoden suurimpaan voittoon Wolfenbüttelin luona 19. 6. 1641.²² Liivinmaalle taas siirrettiin pieniä määriä kaikkien sielä ennestään olleiden joukko-osastojen alokkaita.²³

Vuodelta 1642 ei sotakollegion suunnitelmia ole säilynyt lainkaan: ne olivat kuitenkin pitkällä jo maaliskuun lopussa, jolloin valtaneuvosto poikkeuksellisesti sai ratkaista, missä Suomen ratsuväki laivattaisiin.²⁴ Vaikka tuona vuonna toteutui tutkimusjakson toiseksi suurin joukkojen siirto Suomesta Saksaan, lähteneissä ei ollut yhtään uutta joukko-osastoa, vaan kaikkien kuljetettujen rykmenttejä oli Saksassa ennestään. Uudeksi ylipäälliköksi tullut Lennart Torstensson voitti täydennysten tultua keisarilliset Breitenfeldin toisessa taistelussa 23. 10. 1642 — tosin kalliilla hinnalla.²⁵

Tanskaa vastaan

Vuosina 1643—1645 kilpailu Tanskan kanssa Pohjolan hegemoniasta ja Itämeren heruudesta kehittyi Ruotsille voitokkaaksi sodaksi. Vuoden 1643 tammikuussa sotakollegio vielä laati yksityiskohtaiset joukkojenvaihtosuunnitelmat Suomen ja Saksan välille.²⁶ Näistä toteutuivat kuitenkin vain Pohjanmaan ja Savon rykmenttien pienet täydennykset. Muiden osalta siirron todennäköisesti esti²⁷ kansleri Axel Oxenstiernan pitkä epäröinti, milloin hänen tammikuussa tekemänsä päätös hyökkäyksestä Tanskaan piti toteuttaa.²⁸ Vuodesta 1643 muodostuikin tilanteen kireyteen nähden kovin hiljainen joukkojen siirtovuosi. Suomalaisten joukkojen ryhmytykset Tanskaa vastaan aloitettiin siirtämällä Pohjanmaan jalkaväkeä sekä kotimaasta että Saksasta Etelä-Ruotsiin. Sota Tanskaa vastaan alkoi, kun Torstensson joukkoineen tunkeutui ilman sodanjulistusta 12. 12. 1643 Holsteiniin ja siitä edelleen Jyllannin niemimaalle.²⁹

Jo vuonna 1643 alaikäinen Kristiina-kuningatar oli seurannut valtaneuvoston istuntoja. Osanotto tiheni vuonna 1644, jonka lopussa 18-vuotiaasta Kristiinasta tuli täysi-ikäinen. Hänen paikalla ollessaan valtaneuvosto antoi tammikuussa 1644 sotakollegiolle varsin yleiset ohjeet, joita sotakollegio sai lähteä toteuttamaan. Ruotsista tuli koko vuoden selvästi suurin siirtokohde. Ohjeisiin sisältyi mm. Turun jalkaväen käyttö laivastossa ja varautuminen Liivimaan auttamiseen Suomen joukoilla. Yhden suomalaisen rykmentin piti vapauttaa Liivinmaalta värvätty rykmentti Ruotsiin.³⁰ Sotakollegion ensimmäiset käskyt siirroista Ruotsiin lähtivät jo helmi- ja maaliskuun vaihteessa.³¹

Ainoa Saksassa ollut joukko-osasto, joka 1642 ei ollut saanut täydennystä, oli Hämeen jalkaväkirykmentti. Tämä — ja edellisen vuoden siirtojen toteutumattomuus —

tekivät mahdolliseksi vuoden 1644 kiireessä toteutetun uudelleenjärjestelyn. Hämeen rykmentin ja Uudenmaan itäisen rykmentin kotonaolleet yhdistettiin uudeksi ylimääräiseksi Edward Johnstonin rykmentiksi, jota käytettiin valtaneuvoston tarkoittamana ja kiirehtimänä Baltian varusväkenä Ruotsiin siirretyn värvätyn tilalla.³² Hämeen rykmentin omissa nimissä seuraava siirto toteutettiin vasta vuonna 1648.

Kun sotakollegio normaalisti hoiti siirtojen tekniset järjestelyt, valtaneuvoston kesäkuinen keskustelu erityisedustajan lähettämisestä Suomeen osoitti, miten tärkeänä se 1644 piti alokkaiden kokoamista ja joukkojensiirtojen suunnitelmanmukaista toteuttamista. Tältä vuodelta on myös säilynyt ainutlaatuinen dokumentti kaikista suuren joukkojensiirron vaikeuksista. Turun hovioikeuden presidentti Jöns Kurki, joka jo ennen valtaneuvoston keskustelua vastasi siirrosta ja katselmuksesta ja joka yleensäkin piti Tukholman selvillä asioista, lähetti näet sen tapahtumista yksityiskohtaisen relaation eli selvityksen Tukholmaan.³³ Valtaneuvoston halua pitää ohjat käsissään osoitti myös, että se heinä- ja elokuussa määräsi Ruotsiin toimitetusta ratsuväestä Turun ja Porin läänin ratsukot Skooneen sekä uusmaalaiset ja hämäläiset Länsi-Göötanmaan puolustukseen, vieläpä käski näiden purkauspaikat ja marssireitin.³⁴

Vuodesta 1645 tuli aivan poikkeuksellinen. Ensiksikin kokonaissiirto oli tutkimusjakson suurin. Toiseksi siirroista lähes kolmannes tapahtui Suomen ulkopuolella: joukkoja siis siirrettiin runsaasti sotannäyttämöltä toiselle. Ja kolmanneksi vuoteen sopi tutkimusjakson ensimmäinen usean rykmentin yhtäaikainen kotiutus, kun Ruotsissa olleet Suomen ratsuväen osat siirrettiin loppusyksyllä 1645 kotimaahan.³⁵

Joulukuussa 1644 kuningatar oli ehdottanut hyökkäystä Liivinmaalta Tanskan vielä hallitsemalle Saarenmaalle ja sitä varten joukkojensiirtoa Suomesta tai Inkeristä Liivinmaalle: Inkerin varusväen heikentyminen piti sitten korvata Suomesta siirrettävillä joukoilla.³⁶ Voimien hajottamista merkinneestä hyökkäysaikeesta luovuttiin varojen niukkuuden ja naapureiden pelon vuoksi pian,³⁷ mutta korvausajatus — joka alun perin näyttää olleen valtakunnanmarski Jacob De la Gardien — toteutettiin 1645. Pärnusta siirrettiin Ruotsiin värvätyn henkikaartin rippeet, ja Riikaan pitkän varuskuntapalvelun jälkeen kotiutunut Uudenmaan läntinen jalkaväkirykmentti sai siirtyä Skooneen joukkojen vahvistukseksi.³⁸ Uusmaalaisen tilalle marssi Narvasta Viipurin itäinen rykmentti, jonka taas korvasivat Itä-Suomessa yhdistelemällä muodostettu everstiluutnantti Johan Patkulin uusi rykmentti sekä erät pienemmät osastot.

Tanskan-sodan päätyttyä elokuun 13. päivänä 1645 Ruotsille edulliseen Brömsebron rauhaan³⁹ Ruotsissa oli runsaasti suomalaisia joukkoja, joista oli nopeasti suoriuduttava eroon. Näyttää siltä, että Dalarössa oli laivamiesten lisäksi mahdollisesti laivastoon osoitettuja sairaita jalkaväkimiehiä, jotka valtaneuvosto määräsi heti rauhan tultua kotiutettaviksi.⁴⁰ Näitä siirtoja kirjoittajan ei kuitenkaan ole onnistunut jäljittää: jos siirto tapahtui kruunun aluksilla, niistä ei välttämättä jäänytkään kuittia. Muiden osalta näyttää siltä, että Tanskan ja Norjan rajalla olleista suomalaisista lähinnä ratsumiehet saatiin siirretyksi syksyn aikana kotiin: jalkaväki jäi jääesteiden taakse,⁴¹ ja sen myöhemmät vaiheet ovat tässä tutkimuksen vaiheessa tuntemattomat.

Voimien keruu ja viimeinen sotaretki Saksassa

Vuodet 1646 ja 1647 merkitsivät hakeutumista kohti 'normaalialla' Saksan sodan jatkamista ja Tanskalta otettujen maiden varmistamista. Valtaneuvoston täysistunnoissa

saivat joukkojensiirrot näinä vuosina varsin vähän tilaa Tanskan-sodan vuosiin verrattuna: siirrot olivat rutiinia, jonka sotakollegio sai hoitaa. Kollegiota johti nyt sotamarsalkka Kustaa Kaarlenpoika Horn, jonka aikana kollegion vaikutusvalta tuntuvasti kasvoi.⁴²

Jalkaväkeä oli käytettävissä normaalia vähemmän, sillä missään läänissä ei vuonna 1646 näy pidetyn väenottoa.⁴³ Vuonna 1645 Riiasta irrotettu Länsi-Uudenmaan jalkaväki siirrettiin jo tammikuussa 1646 tehdyllä päätöksellä Gotlannista suoraan Saksaan⁴⁴ ja sitä täydennettiin kotimaasta lähetetyillä alokkeilla. Saksaan joutui 1646 lähemmään myös Hämeen ja Uudenmaan ratsuväki, mutta määräykset saatiin matkaan yllättävän myöhään, vasta huhtikuussa.⁴⁵ Vuosi 1647 olikin sitten varsin rutiinimainen; täydennyssiirtojen ohella merkittävintä oli, että Pohjanmaan jalkaväkeä irroitetiin Gotlannista ja Kalmarista jälleen Saksaan.⁴⁶

Vuosi 1648, kolmikymmenvuotisen sodan viimeinen, käytettiin Ruotsin viimeisiin sotaretkiin, että jo pitkään jatkuneissa rauhanneuvotteluissa olisi saavutettu mahdollisimmat edulliset asemat. Ponnistus tarvitsi lisäjoukkoja, joista alustavat suunnitelmat valmistuivat ja käskyt lähtivät jo helmikuussa.⁴⁷ Valtaneuvostolla näyttää olleen niin paljon tekemistä rauhansopimusongelmien kanssa, että se edelleen jätti joukkojensiirrot sotakollegion huoleksi.

Tällä kertaa Ruotsissa katsottiin tarvittavan Suomesta nimenomaan ratsuväkeä, ja tutkimuskauden ratsuväen siirroista suurin toteutettiin vuonna 1648. Saksaan siirrettiin täydennetty ja uudelleen varustettu Viipurin ja Savonlinnan läänin ratsurykmentti kokonaan, alokkaita sekä kuningattaren ratsastavaa henkikaartia, joka oli muodostettu irrottamalla kahdeksan miestä valtakunnan — myös Suomen — kaikista ratsukomppanioista.⁴⁸ Jalkaväen siirroista mainittavin oli Savon rykmentin neljän komppanian komentaminen Narvasta Mindenin varuskunnaksi: se oli samalla vuoden ainoa Suomen jalkaväen siirto Saksaan.

Ratsuväki ehti mukaan sodan viimeiseen suureen operaatioon, joka alkoi elokuussa. Vastanimitetty generalissimus pfalzkreivi Kaarle Kustaa — sittemmin kuningas Kaarle X Kustaa — johti uuden armeijan Pommerista kohti Prahaa, jonka 'Pienen puolen' Ruotsin joukot jo olivat ehtineet heinäkuussa vallata ja ryöstää. Koko Prahaa eivät edes Kaarle Kustaan tuomat vahvistukset saaneet haltuunsa kovista yrityksistä huolimatta. Pfalzkreivi oli juuri päättänyt keskeyttää piirityksen, kun lokakuun lopussa tuli tieto rauhansopimuksen pikaisesta allekirjoittamisesta.⁴⁹

Kotiuttamisen mutkat

Rauhansopimus nosti esille demobilisoinnin, josta hallituksen ensimmäiset ohjeet oli annettu jo 1647.⁵⁰ Asiaan liittyi monta ongelmaa. Niistä vähäisimpiä eivät olleet taloudelliset kysymykset, joita varten rauhansopimus sisälsi 5 miljoonan riikintalarin korvaukset Ruotsille. Armeijat piti kotiuttamiseen saakka elättää Saksassa, joukoille piti maksaa melkoiset palkkarahat, ulkomaisille vielä kolme kuukautta ylimääräistä, piti osoittaa varat kotialueelle tuotavien rauteihin ja piti päättää, kuinka paljon ulkomaisia palkkajoukkoja jätettäisiin palvelukseen ja miten ne voitaisiin rahoittaa.⁵¹

Rauhansopimuksen ratifiointi siirsi kotiutuksen joka tapauksessa vuoden 1649 puolelle. Tällöin nousi taas kiista siitä, miten osapuolet toteuttaisivat käytännössä

rauhansopimuksen demobilisointi-, linnoitusten luovutus- ja muut määräykset. Jo ennen rauhansopimusta valtaneuvosto oli lausunut periaatteen, että keisarin ja Baijerin ruhtinaan oli vähennettävä joukkoja *pari passu*, yhtäjalkaa eli samassa tahdissa ruotsalaisten kanssa. Asia ei ollut aivan yksinkertainen, sillä keisarilla oli Turkki uhkaanaan.⁵² Kun huhtikuun lopussa 1649 alkaneet Nürnbergin neuvottelut pitkistyivät,⁵³ valtaneuvoston kotiuttamiskeskusteluista tuli tutkimusvuosien kaikkein laajin joukkojensiirtoja koskenut mielipiteenvaihto. Ongelmat näet olivat sitä suuruusluokkaa, että sotakollegion kasvanutkaan toimivalta ei riittänyt niitä ratkaisemaan.

Keskusteluissa Kristiina-kuningatar edusti kantaa, että joukot piti mahdollisimman nopeasti saada pois Saksasta. Maaliskuussa 1649 hän olisi halunnut kotiutuksen alkavan heti avoveden tultua ja syyskesällä huolestui, joutuisivatko joukot viipymään Saksassa vielä toisenkin rauhantalven. Hän pelkäsi, että vastapuoli viivytti Nürnbergin sopimusta tahallaan saadakseen sotaväen majoitusseuduilla aikaan tyytymättömyyttä ja valituksia Ruotsia kohtaan. Valtaneuvoksista ennen muuta marski Jacob De la Gardie ja kansleri Axel Oxenstierna taas halusivat varmistaa rauhansopimuksen voitot pitämällä joukot Saksassa kunnes sopimuksen toteutuminen olisi varma.⁵⁴

Merkittävää olikin, että kuningatar teki 28. 9. 1649 päätöksen, jolla nimenomaan Suomen sotaväki piti kotiuttaa Saksasta joka tapauksessa riippumatta Nürnbergin sopimuksen kohtalosta. Tieto alustavan sopimuksen syntymisestä 18. 8. 1649⁵⁵ tuli vasta viikkoa myöhemmin, jolloin toimenpiteet oli jo aloitettu. Tällöin oltiin jo sen tilanteen edessä, jota kuningatar pari kuukautta aiemmin oli pelännyt: vuodenaika oli niin myöhäinen, että käskyjen kulun vielä viivästävä suomalaisten kotiuttaminen uhkasi keskeytyä syysmyrskyihin ja -pakkasiin. Valtaneuvostossa pelättiin sekä haaksirikkoja että suomalaisten päätymistä talveksi Ruotsin vaivoiksi.⁵⁶ Siirtojen nopeuttaminen oli valtaneuvostolle niin tärkeää, että se täysistunnoissaan pohti alusten saamista kuljetuksiin. Laivatilan vähentämiseksi kuningatar oli jo kesällä ehdottanut, että ratsuväki toisi kotiin vain parhaat hevosensa.⁵⁷

Kotiuttamispäätökset eivät koskeneet ainoastaan Saksassa olleita joukkoja. Maraskuun lopussa 1649 sotakollegio määräsi kaksi Baltiassa ollutta suomalaista rykmenttiä kotiin ja niiden tilalle Saksasta siirrettäviä värvättyjä. Tällöin oli selvästi tarkoituksena myös lakkauttaa kotiutettavista toinen, Edward Johnstonin ylimääräinen rykmentti, jonka miehet olivat Hämeen ja Uudenmaan miehiä. Tältä osin sotakollegion käsky merkitsi palaamista hallitusmuodon edellyttämään rykmenttien määrään, mistä kollegio jo ohjesääntönsä vuoksi oli vastuussa.⁵⁸ Gotlannin pienestä pohjalaisvauskunnasta tiedot ovat hieman ristiriitaisia, mutta todennäköisesti se kokonaan kotiutettiin.⁵⁹

Siirtojen rahoitus

Suuri joukkojensiirto tuli kruunulle erittäin kalliiksi. Sotakollegion keskeinen tehtävä siirtoja suunnitellessa olikin laatia kustannusarvio sekä selvittää kamarikollegion kanssa, mistä lähteistä varat haalittaisiin kokoon. Joka kerta oli näet ensinnäkin varattava lähtökatselmuksessa hyväksytyille palkkarahat. Maasta lähteille maksettiin päällystön ja ratsuväen kuukausipalkka ja jalkaväelle lisäksi vuosipalkka.⁶⁰ Selvää rahaa kului esimerkiksi vuoden 1638 suuressa siirrossa Etelä-Suomesta lähteneiden palkkauksiin yli 11 000 talaria.⁶¹ Kotimaahan palautettaville taas ei aina lähtösatamassa maksettu palkkaa, vaan he saivat joskus tyytyä pelkkään muonaan.⁶²

Toiseksi piti ulos siirtyvä jalkaväki aseistaa ja vaatettaa. Aseiden arvoa ei tosin laskettu siirron suoriin kuluihin, mutta niiden laivauskin maksoi. Vaatetus nousi vuonna 1638 Etelä-Suomessa arvoltaan lähes 11 000 talariin.⁶³

Kolmantena suurena menoeränä oli rahtien maksaminen: vuoden 1638 joukkojen-siirtojen laivureille piti maksaa Helsingissä ainakin 4 700 talaria ja Viipurissa yli 3 100 — näyttää siltä, että Etelä-Suomessa maksettu lopullinen rahtisumma nousi lähes 9 000 talariin. Tämä ei vielä peittänyt kokonaiskustannuksia, sillä normaalisti puolet tai lähes puolet rahdista maksettiin vasta määräsatomassa.⁶⁴

Muonitus ja rehu muodostivat neljännen menoerän. Se ei normaalisti kohonnut edellä sanottujen tasolle, sillä miehille jaettiin vain matkamuona. Vuonna 1638 muona maksoi Etelä-Suomessa ainakin 5 600 talaria ja rehu yli 1 300. Lopulta menoihin sisältyi koko joukko pikkueriä alkaen lippuja varten jaetuista damastista, taftista ja silkistä aina ehtoollisviiniin ja -leipiin. Nämä nousivat yhteensä kolmensadan talarin seutuville.⁶⁵

Kun rahan lisäksi oli löydyttävä toistakymmentä eri luontaisparselia,⁶⁶ kaiken koaminen edellytti voimavarojen tarkkaa käyttämistä. Jonkin verran varoja oli tietenkin vanhastaan tallella kunkin läänin verokamarissa, proviantissa eli muonavarastossa sekä ainakin Turussa ja Viipurissa toimineissa commiss- eli vaatekamareissa.⁶⁷ Etukäteisvarastointi ei toisaalta aina tuottanut onnea, ei esimerkiksi vuonna 1649: Saksassa jo toukokuussa ostetut matkamuonat pilaantuivat, kun kotiutus viivästy ja kun osa eväistä jouduttiin säilyttämään seuraavaan vuoteen saakka ruotsalaisten kotiuttamiseksi.⁶⁸

Suurvaltakauden tilinpitomenetelmien vuoksi kamarin ja sotakollegion oli pakko miettiä jokaiselle joukkojensiirrolle etukäteen tarkat rahoituslähteet.⁶⁹ Ne koettivat osoittaa tarvikkeet nimetyistä kruunun varastoista ja muut varat esimerkiksi joidenkin läänien joidenkin vuosien joistakin erityisveroista, joita sota-aikana valtiopäivien suostumuksella kannettiin yhtenäen. Kun kaikki ei tietenkään onnistunut suunnitellulla tavalla, vaan maakunnissa jouduttiin kaapimaan varoja improvisoimalla, on joukkojensiirron taseen lopullinen tulopuoli yleensä vielä kirjavampi kuin menopuoli.

Täydellinen rahoitus selvitys muodostaisi itse asiassa ajankohdan vakinaisten, ylimääräisten ja tilapäisten verojen luettelon, mutta esimerkkinä voidaan ottaa Helsingin joukkojensiirron maksaminen vuodelta 1644. Siihen käytettiin pikkutullia ja aksiisia, Suomen suurta meritullia, Hämeen läänistä koottuja verorahoja ja luontaisparseleita, Uudenmaan vakinaista veroa, vuoden 1643 vilja-apua sekä vuoden 1644 henki- ja karjarahoja, jopa everstiluutnantti Henrik Nöding osti Porvoon luota kruunulta tilan ja toimitti kauppahinnan 1 200 hopeatalaria joukkojensiirron menoihin.⁷⁰

Osa joukkojensiirtojen kuluista on vielä sillä tavalla näkymättömiä, että miesten muonitus kotiseudulta laivaussatamaan ei sotakollegion lopullisissakaan laskelmissa näy; kun se oli läänien vastuulla, se on pakko poimia läänintileistä tapaus tapaukselta. Kun samantapaiset ongelmat toistuivat jokaisessa lähtösatomassa, on helppo ymmärtää, että joukkojensiirtojen tuottaman taloudellisen rasituksen ja sen jakautumisen tarkka selvittäminen olisi aivan oma tutkimustehtävänsä.

Merelle tai maantielle

Perustaulukoista voi todeta, kuinka yllättävän myöhään suuret siirrot normaalisti alkoivat, yleensä vasta kesäkuussa tai toukokuun lopussa. Itse asiassa myöhäisyys oli

vielä päivämäärän osoittamaa suurempi, koska käytössä ollut juliaaninen kalenteri oli kymmenen päivää oikeasta ajasta jäljessä. Kun vallitsi yleensä kylmä jakso, 'pikku jääkausi', meren jäät estivät purjehdusta pitkään. Vuosi 1645, jolloin Ruotsiin päästiin kuljettamaan jalkaväkeä jo maalisi- ja huhtikuun vaihteessa, olikin lämpöoloiltaan erikoistapaus.

Ei ole mitenkään ihmeellistä, että Pohjanmaan siirrot saattoivat olla jopa aiempia kuin Etelä-Suomen, Pohjanmaalta kun laivattiin vain jalkaväkeä. Ratsuväkeä näet viivytti lisäksi rehun tarve: sitä ei yleensä ollut säästöissä edelliseltä vuodelta, vaan oli odotettava heinäntekoa. Pahimpina vuosina, esim. 1643, ratsuja jopa ehti toukokuussa kuolla nälkään, eikä hengissä säästyneistä heti ollut katselmukseen ravaajiksi.⁷¹ Toukokuussa 1648 tapahtunut ratsuväen siirto Saksaan oli siten aivan poikkeuksellinen, ja rehun hankkiminen siihen vei puolitoista kuukautta.⁷²

Maitse joukkoja siirrettiin vähän. Viipurin ja Savonlinnan läänin ratsuväki ratsasteli kyllä Suomen ja Liivinmaan väliä, mutta edes sinne ei jalkaväkeä Suomesta mielellään marssitettu. Syynä ei välttämättä ollut se, että miehiä olisi haluttu säästää vaivoilta. Esimerkiksi kesällä 1646 Turun jalkaväkirykmentin miehistö olisi mieluusti marssinut alkuperäisen suunnitelman mukaan ensin Helsinkiin, mutta heidän laivaamisensa suoraan Riikaan katsottiin huokeammaksi, ilmeisesti ajatellen sekä karkuruustappioita, vaivalloista muonitusta että miesten omavaltaisuuksia tien varrella.⁷³

Liivinmaalle saakka nihdit eivät ilmeisesti tarvinneet kävellä koko tutkimusjakson aikana kertaakaan. Jopa Viipurista Narvaan tai sieltä Riikaan marssittaminen oli poikkeus.⁷⁴ Itä-Suomen nihtien kohdalla normaalimenettely näyttää olleen, että heidät ensin laivattiin Helsinkiin ja sieltä edelleen Liivinmaalle. Joskus purjehdus saattoi keskeytyksettä jatkua Viipurista Riikaan.⁷⁵ Kotiuttamisvaiheessa 1649 palautettiin Johnstonin rykmentti marssimalla Liivinmaalta,⁷⁶ mutta silloin ei kruunun kannalta enää ollut suurta väliä, vaikka lakkautettavan rykmentin miehet olisivat livistäneetkin — ja miksipä olisivat kotimaahan päästessään.

Marssilla lähtösatamaan miesten muonituksesta joutuivat vastaamaan voudit ja nimismiehet. Päiväannos sisälsi kannun olutta (noin 2,6 litraa), kaksi kuivaa leipää (noin 1,3 kg) ja kaksi naulaa lihaa, kalaa ja voita särpimeksi (noin 850 g). Hevoselle annettiin kaksi kappaa kauroja (noin 9 l) ja pari sylystä heiniä, jos ruoho ei vielä kasvanut. Särpimen osalta määrät olivat hieman isommat kuin kymmentä vuotta myöhemmin Kaarle X Kustaan aikana.⁷⁷ Paikallisvirkamiehille joukon läpimarssi oli tavaton rasitus,⁷⁸ ja ratsuväen läpikulku oli tuhoisa tienvarren niityille ja oraspelloille. Erityisesti jos ratsuväki joutui laivaussatamassa odottelemaan, tuli jälkilaskuja kruunulle runsaasti — esimerkiksi Helsingissä Huopalahtea, Tapaninkylää, Herttonientä, jopa Helsingin kirkonkylää myöten, Töölöstä edes puhumatta.⁷⁹

Miehiä kotiseudulta lähtien paimentaneet siirron johtajat ilmoittivat osastonsa lähtösatamassa — tai Inkeriin maitse mentäessä Viipurissa — erikseen määrätyn⁸⁰ korkean hallintomiehen toimittamaan katselmukseen. Siinä miehet, aseet ja ratsut vielä yksiköittäin tarkastettiin, hyväksytyt kirjoitettiin rulliin eli miehistöluetteloihin, maksettiin palkat sekä jaettiin muona ja vaatteet. Rutiinimaisen täydennyssiirronkin miehet selviävät yleensä rullista: harvoin käy niin, että vain tilimerkintä kertoo lähteneestä osastosta pelkän suuruuden ja johtajan.

Kaikki tunnetut siirron johtajat olivat upseereita. Kuljetuksen vastuuhenkilö määrytyi luonnostaan osaston koon mukaan niin että kompanian kokoista joukkoa kul-

jetti yleensä vähintään kapteeni ja skvadronaa suuremmasta vastasi vähintään majuri tai everstiluutnantti. Poikkeustapaus oli, kun vänrikki Johan Eriksson oli 1639 vanhin 204 miehen joukossa merimatalla Turusta Riikaan tai kun kapteenit Anders Brask ja Göran Liustra 1641 ja 1642 vastasivat yli skvadronan suuruisista osastoista. Poikkeusmenettely oli myös antaa usean eri rykmentin miehiä saman upseerin vastuulle: luutnantti Johan Mattsson kuljetti pienen määrän sekä turkulaisia että uusmaalaisia Riikaan 1641 ja everstiluutnantti Georg Knorring samalle suunnalle peräti kolmen rykmentin neljää komppaniaa. Everstiluutnantti Berendt von Gertten vastasi samoin 1644 sekä omista porilaisistaan että turkulaisista Ruotsiin mentäessä.

Harvinainen joukkojensiirtojen erikoismies oli luutnantti, sittemmin kapteeni Börje Gudmundsson, joka urakoi Itä-Suomen jalkaväen siirtoja neljänä peräkkäisenä vuonna 1640—1643. Lähteet eivät kerro, tekivätkö henkilökohtaiset ominaisuudet hänet erityisen sopivaksi miesten koossa pitämiseen. Itäsuomalaisia kuljettivat myös kapteenit Polykarpus Haberman ja Casper Kämner, jotka molemmat olivat asialla kahdesti. Edward Johnston ja Georg Knorring, jotka myös olivat useammin kuin kerran jalkaväkeä siirtämässä, olivat välillä nousseet rykmentinkomentajiksi. Ratsuväen puolella everstiluutnantti Henrik Nöding kuljetti kahdesti Saksaan Hämeen ja Uudenmaan rykmentin täydennyksen.

Etelä-Suomesta Liivinmaalle tai Saksaan purjehdittaessa muonaa osoitettiin aliupseereille ja miehille yleensä kuukauden annos, Pohjanmaalta puolentoista. Miestä kohti tuli kuukaudeksi puoli tynnyriä leipää (noin 40 kg), puoli tynnyriä olutta (62 litraa), kaksi kappaa (noin 10 litraa) keittojauhoja, yksi leiviskä (8,5 kg) särvintä eli lihaa, kuivaa kalaa tai silakkaa tai näitä yhteensä, kaksi naulaa (950 g) voita ja yksi naula (425 g) suolaa. Hevoselle varattiin kuukaudeksi tynnyri kauroja (1,4 hl) ja puoli kuormaa heiniä.⁸¹ Jos vastatuuli seisotti satamassa, muonaa ja rehua jaettiin lisää, että kuukausiannos säilyisi merelle saakka koskemattomana.⁸² Päiväannoksiksi laskettuna merimuona on hieman pienempi kuin marssilla — miestenhän ei tarvinnut rasittaa itseään — mutta toisaalta monipuolisempi.

Vaatteita ei annettu valmiina vaan tavallisesti neljänlaisena kankaana saajan arvon mukaan. Kapteenin verkkapuvun hinta oli yli seitsenkertainen nihdin tavallisesta kankaasta tehtyyn asuun verrattuna.⁸³ On liian vähän lähteitä, että voitaisiin sanoa, käyttivätkö Suomen rykmentit jo tällöin asuissa omia värejään. Tähän suuntaan oltiin ainakin jo menossa, sillä harmaan lisäksi myös erivärisiä pukukankaita Suomeen toimitettiin, esimerkiksi 1639 määräjärjestyksessä sinistä, punaista, ruskeaa ja vihreää.⁸⁴ Millä kaavoilla ja kenen neulan suihkiessa miehille kankaasta kursittiin puvut kasaan, ei lähteistöstä myöskään selviä. Mahdollisesti oli tarkoitus ommella ne merimatkan aikana, koska kenraalikuvernööri kreivi Per Brahe seisotti kesällä 1649 Inkeriin meneviä joukkoja laivoissa Helsingin redillä, kunnes kankaat saatiin.⁸⁵

Katselmukseen kuului vielä jalkaväen aseistaminen. Ratsumiehellä piti olla täysi varustus jo ratsutalosta, mutta hänkin sai kruunulta ampumatarvikkeet. Aseet toimitettiin katselmuspaikalle lähimmästä varikosta, useimmiten Tukholmasta. Varustus käsitti toistakymmentä parselia, joista tärkeimpiä olivat musketit, piikit ja miekat sekä erilaiset suojavarusteet. Tuhansien miesten lähtiessä sotatoimialueelle tarvikkeista muodostui jo huikea materiaalierä. Periaatteena oli, että katselmuksesta laivaan lähtiessään joukko olisi ollut täysin sotakelpoinen. Poikkeuksena oli vain se, että Pohjanmaan rykmentti sai joskus aseensa vasta Tukholmassa.⁸⁶

Laivaukset

Joukkojensiirrot olivat epäilyksettä kunkin vuoden suurimpia yksityisiä kuljetuksia koko Suomessa. Erityinen ongelma olivat ratsuväen laivaukset, joissa miesten ja hevosten lisäksi oli saatava mukaan myös tilaavievää rehua. Kruunun sotaluokset olivat taisteluvälineitä, joissa ei ollut riittävästi tilaa hevosille: vaikkakin 'oli ollut tapana', että jalkaväki kuljetettiin sotalaivoilla,⁸⁷ ratsuväelle oli pakko hankkia laivatilaa vapailta markkinoilta. Suuren joukkojensiirron ollessa kyseessä meni helposti samalla jalkaväkeäkin yksityisten varustajien aluksissa — ja sotaluoksilla oli muutoinkin usein tärkeämpiä tehtäviä kuin jalkaväen kuljettaminen.

Sotakollegion suunnittelutehtäviin kuului muun ohella myös laivatilalaskelmien tekeminen ja alusten tilaus joko amiraliteetilta tai laivureilta. Sataa lästii kohti laskettiin mahtuvan 60 ratsukkoa tai 80 kuormahevosta,⁸⁸ nykymitoissa siis noin yksi ratsukko muonineen ruuhineen nettorekisteritonnille.

Tässä lyhyessä esityksessä ei ole mahdollista selvittää kaikkia aluksia, jotka osallistuivat kuljetuksiin. Seuraavan sivun asetelmaan on kuitenkin otettu kuljetuksiin osallistuneiden alusten kotipaikat, jotka suoraan selviävät lähteistä.⁸⁹

Asetelman tietoja yksityiskohtaisesti analysoimattakin kuljetusten tehtäväjako on varsin ilmeinen. Inkeriin ja Baltiaan liikennettä hoitivat pääasiassa Suomenlahden laivurit, joista koivistolaiset olivat selvästi johtavassa asemassa. Ruotsi taas oli lounais- ja länsirannikon laivurien kohteena, joskin myös itäisen Suomenlahden purjehtijat saivat aluksensa väliin.

Mutta purjehtiminen Saksaan näyttää olleen selvästi kruunun sotaluosten ja saksalaisten suurten laivojen alaa. Tässä yhteydessä jää vastaamatta, johtuiko saksalaisten lähes monopoli heidän alustensa suuremmuudesta, paremmasta navigointitottumuksesta Itämerellä vai siitä, että Ruotsin kruunu olisi tietoisesti suosinut Pohjois-Saksan kaupunkeja, joiden myötämielisyydellä oli merkitystä sodankäynnille.

Ainoa suomalainen, joka tässä käytetyn lähteistön valossa näyttää pystyneen murtaamaan saksalaisten monopolin, oli oululainen porvari, tervakauppias ja tuleva porimestari Johan Bochmöller, joka kuljetti pohjalaisia Saksaan 1641. Nimestään päätellen hänelläkin vielä oli kiinteitä Saksan-yhteyksiä.⁹⁰

Monopoliasemansa vuoksi saksalaiset laivurit pitivät tiukasti sopimuksista kiinni. Kesällä 1646 oli Helsinkiin tilattu 26 lyypekkiläisalusta ja tullut 27. Kun Itä-Suomen ratsuväkeä ei lähetettykään matkaan, riitti kuljetettavia vain 14 laivalle, vaikka hevoset kuman ajan aiheuttamien kuljetustappioiden torjumiseksi lastattiin normaalia harvempaan.⁹¹ Tiedonkulussa oli sattunut sellainenkin katkos, että vero, jolla kuljetus piti maksaa, oli riikintalarien asemesta koottu kuparirahana ja luontaisparseleina. Näitä lyypekkiläiset tiukasti kieltäytyivät ottamasta vastaan. Lastausyritysten vuoksi he jopa siirsivät aluksensa redille. Lopulta katselmusta ja siirtoa johtanut Turun hovioikeuden presidentti Jöns Kurki otti Helsingin tullinhoitajalta 1 300 riikintalaria amiraliteetin rahoja ja sai siirron käyntiin. Kruunu joutui maksamaan kuukausirahdin myös lastittia jääneille aluksille.⁹²

Kotimaisille laivanvarustajille joukkojensiirrot merkitsivät huomattavaa tulolähdetä, jota vielä kruunun muut merikuljetukset lisäsivät.⁹³ Ennen kaikkea Tanskan sodan vuodet 1644 ja 1645 olivat sekä aatelis-, porvaris-, pappis- että talonpoikaipurjehtijoille suotuisia, koska he tällä kertaa saivat myös kuljettaa ratsuväkeä Ruotsiin.

JOUKKOJENSIIRTOIHIN OSALLISTUNEIDEN ALUSTEN KOTIPAIKAT

(A = aatelisten aluksia, P = porvarien aluksia, T = talonpoikien aluksia, joita ei ole tässä voitu paikantaa)

Vuosi	Suomen sata- mien välillä	Inkeriin, Baltiaan	Ruotsiin	Saksaan
1638	Vehkal, Pyhtää A, T, Gävle	T		22 Hollanti 11 Stralsund
1639		2 Rauma,		5 sotalaivaa
1640	Koivisto	P		sotalaivoja 9 Stralsund?
1641	5 Koiv, 2 Vehk Vaasa	4 Koivisto, T		Oulu
1642				22 Stralsund
1643	4 Koivisto	Koivisto	Uusikaarlepyy, Kokkola, 3 Oulu	
1644		Pellinki, 2 Kirkko- mummi, Porkkala, A, T	Hels, Degerö, Raasep, 2 Tur, Taivass, Ukaup, Rauma, Ukaarl, Kokkola, 3 Oulu A, P, T, Tuh	
1645	Ukaup, A	Pell, Porvoo Kirkkon, A, T, Tallinna	4 Koiv, 3 Pell, Porvoo, Kirkkon, 2 Inkoo, Raasep, 2 Tammis, Turku, Ukaup, A, P, T	
1646	Pellinki A, P, T	9 Koivisto Pellinki		14 (27) Lyypekki 1 sotalaiva
1647	Turku, T	Pellinki Turku	Vaasa	1 sotalaiva
1648	Tiedot vajaita	8 Koivisto Rymättylä, T		Sotalaivoja Tiedot vajaita

Keskimääräinen kotimainen alus näyttää ottaneen noin 30 ratsukkoa — se oli siis noin 30 nettorekisteritonin vetoinen. Ruotsin matkasta tällainen alus sai 130 talaria.⁹⁴ Taloudellisesti hyvänä vuonna 1654 summa vastasi esimerkiksi 40 ruistynnyrin, 86 leipätynnyrin tai peräti 150 laivaoluttynnyrin hintaa.⁹⁵

Maksuperusteet näyttävät vaihdelleen. Ulkomaalaisten kohdalla käytettiin sekä aikarahtausta, jossa alus sai korvauksen käytetyn ajan ja lästimäärän suhteessa, että sopimusrahtausta, jossa koko toimituksen hinta lästiä tai laivaa kohti oli sovittu etukäteen. Viimeksimainittu näyttää olleen tavallisin kotimaan alusten maksuperuste. Myös hinnat vaihtelivat suhdanteiden mukaan: karkeasti voidaan sanoa, että 1640-luvulla ratsukon vienti Saksaan maksoi noin 10 talaria ja Ruotsiin noin 4 talaria.⁹⁶ Kuten aina, sota vaati ensiksi rahaa, toiseksi rahaa ja kolmanneksi rahaa.

Massa- tai kappaletavaralle tarkoitetut alukset eivät sellaisinaan kelvanneet miesten ja hevosten kuljetukseen, vaan alukset piti garneerata eli rakentaa niihin alustat, pilttuut, muonalaarit ja rehuseimet. Tämä vaati lautoja, nauvoja ja työvoimaa, mikä kaikki vei lisää rahaa kruunulta. Jakson suurin ratsuväen siirto vaati vuonna 1648 parin viikon aikana 170 miestyöpäivää Helsingin seudun timpereiltä ennenkuin hevoset voitiin taluttaa ruumaan.⁹⁷

Vaikka onnellisesti olisi päästy laivaan ja laivat odottaneet suotuisaa tuulta redillä, ei ollut vielä varmaa, että jalkaväkimiehet eivät yrittäisi karata. Kesällä 1644 Ruotsin rannikolla Nyköpingin saaristossa joukko ilmeisesti porilaisia nihtejä lähti kuuteista muka ruokaa ostamaan. Osa joutui kiinni ja päätyi jättämiensä ruotukaverien kanssa Kalmariin palvelemaan.⁹⁸ Melkoinen skandaali tapahtui Helsingin edustalla 1648, kun porilaisia Narvaan kuljettaneet kaksi alusta joutuivat huonon sään vuoksi ankkuroimaan. Upseerien nukkuessa laivat ajelehtivat Nihdin luo. Tällöin 38 nihtiä, jotka enimmäkseen olivat palkattuja sijaisia, sitoi tynnyreitä yhteen ja meloi lautalla tietymättömiin.⁹⁹

Yllättävän vähän on tietoja haaksirikoista. Itä-Suomen ratsuväkeä keväällä 1638 tuonut alus haaksirikkoutui sekin vasta kotimaan rannalla, ja miehet pelastuivat.¹⁰⁰ Samana vuonna sattunut Savon jalkaväen kuljetustappio lienee sekin pikemminkin karkuruuden tai sairauksien syytä kuin haaksirikkojen. Huono tuuri vaivasi vänrikki Márten Metzerotin syksyllä 1646 kuljettamia sairaita: vastatuuli ajoi heidät yhä uudestaan Kalmariin, ja kolmannella yrittämällä alus lopulta haaksirikkoutui, jolloin miehet jäivät puille paljaille.¹⁰¹ Harvinainen onni oli sitävastoin vuoden 1649 kotiutettavilla, jotka enimmäkseen lähtivät Saksasta lokakuussa, vieläpä 'oikean' kalenterin mukaan marraskuun alkupuolella. Purjehdus jouduttiin siis suorittamaan syysmyrskyjen aikaan, mitä Kristiina-kuningatar erityisesti oli pelännyt. Tiettävästi koko joukko pääsi ehjänä kotimaan satamiin hallintomiesten vastuksiksi ja kiireesti kotiin osoitettaviksi.

Tulokset

Liitetaulukoon Suomen rykmenttien siirrot 1638—1649 on koottu kuljetussuorite kaikilta käsiteltävän jakson vuosilta. Taulukko osoittaa, että suorite oli aikansa mittapuissa varsin kunnioitettava: yli 44 000 miestä siirrettiin tuona aikana alueelta toiselle — ja luvusta puuttuvat vielä strategiset marssit Saksassa ja Tanskassa ja perustaulukoissakin mainitut siirrot Gotlannin ja Ruotsin mantereiden välillä. Nyky-Suomeen suhteutettuna määrä vastaisi runsaan puolen miljoonan miehen ja heidän varusteidensa sekä noin 175 000 hevosen kuljetusta. Kun vuotuinen keskimääräinen kuljetussuorite oli noin 3 700 miestä ja 1 200 hevosta, se nykyisin vastaisi noin 45 000 miehen ja 15 000 hevosen siirtoa vuosittain eri puolille Itämeren ilman kunnollisia teitä ja ilman konevoimaa.

Selvästi tärkein siirtojen määränpää oli luonnollisesti sotapolitiikan keskeinen kohdemaaksi Saksa, jonka osuus kaikista joukkojen siirroista oli yli kolmannes, 36 %. Viroon ja Liivinmaalle suuntautui kokonaissuoritteesta 17 %, Ruotsiin runsas 14 % ja Käkisalmen läänin ja Inkeriin runsas 6 %. Ja kaikista kuljetuksista peräti runsas neljännes eli 26 % suuntautui kotimaahan.

Saksaan ja Ruotsiin menneet ratsuväen ja jalkaväen kuljetusosuudet olivat samaa suuruusluokkaa kuin aselajien osuus kaikista kuljetuksista. Käkisalmen läänin ja In-

keriin ei sen sijaan siirretty ratsuväkeä lainkaan — provinssi oli ratsuväelle vain läpi-marssialue Liivinmaalle siirryttäessä. Viimeksimainitunkin alueen osuus ratsuväen kaikista siirroista oli kaikkien kuljetusten osuutta alempi, vain 10 %. Suomeen sen sijaan suuntautui ratsuväen siirroista peräti 40 %, mikä jo panee ounastelemaan, että ratsuväen miehet pääsivät sotatieltä jalkaväkeä helpommin hengissä kotiin.

Tutkimusjakson alkuvuosi 1638, jonka joukkojensiirroilla luotiin sotapolitiikalle uudet perusteet, oli jakson kolmanneksi suurin kuljetusvuosi lähes 4 700 miehellään. Ylivoimaiseksi nousi Tanskan-sodan päätösvuosi 1645, jona kuljetettiin lähes 7 000 miestä — Ruotsin ja Gotlannin välillä vielä toistatuhatta lisääkin. Toisena oli kolmikymmenvuotisen sodan kotiuttamisvuosi 1649 lähes 6 300 kuljetetullaan. Selviä väli-vuosia olivat 1639, 1640, 1643 ja 1647, joina kaikkina suorite jäi noin 2 000:een tai sen alle.

Luokittamalla perustaulukoista siirtojen miesmäärät joukko-osastoittain eri suunnille saadaan seuraava taulukko:

JOUKKO-OSASTOJEN ERI SUURUUSTEN SIIRTOJEN MÄÄRÄ KOHDEALUEITTAIN. Kunkin suunnan mediaani **puolilihavalla.**

Miesm	> 60	61—125	126—250	251—500	501—1000	1001<	Yht
SUO	6	4	5	9	9	1	34
K+I	8	7	3	2	1	—	21
V+L	5	10	11	5	4	—	35
RUO	2	4	4	6	5	—	21
SAK	2	4	6	9	10	4	35
Yht	23	29	29	31	29	5	146

Vaikka kerrallaan pyrittiin samalle suunnalle siirtämään tuhansiakin miehiä, joukko-osastoittain laskettuna siirtojen pääosa oli varsin pieniä. Niiden mediaani osuu luokkaan 126—250 siirrettyä, vaikka Suomeen, Ruotsiin ja Saksaan siirrettyjen mediaani on luokassa 251—500. Odotuksenmukaisesti aivan pieniä siirtoja on eniten läheisille Käkisalmen läänin ja Inkerin sekä Viron ja Liivinmaan suunnille. Jos matka kävi Saksaan, kannatti joukko-osaston kotonaolevista kerätä enemmän kuljetettavia, ja Saksasta poistumatiedotkin saattoivat tulla paljon lähialueita nihkeämmin. Siirtojen pienuus osoittaa, että ne useimmiten olivat täydennyksiä toimialueelle jääneille joukko-osaston rippeille. Saman joukko-osaston osat saattoivat toimia eri suunnillakin, esim. Saksassa ja Ruotsissa. Rykmentti oli hallinnollinen, ei taktinen yksikkö.

Niinpä kokonaisten edes jotenkin määrävahvuisten rykmenttien siirtoja Suomesta ulos oli vähän, itse asiassa vain kolme. Pohjanmaan ja Savon jalkaväkirykmentit siirrettiin 1638 ja Viipurin ja Savonlinnan läänin ratsuväki 1648 Saksaan. Lukuun voidaan vielä lisätä Ruotsissa täydennetyt Uudenmaan läntisen jalkaväkirykmentin siirto Gotlannista Wismariin 1646. Normaali 'strateginen' siirto oli joukko-osastoa kohti noin skvadroonan eli neljän komppanian vahvuinen tai sitä hieman suurempi.

Eriyisesti kiinnittyy huomio Pohjanmaan ja Porin rykmenttien useihin suuriin siirtoihin: molemmat olivat rekrytointialueeltaan laajoja, ja väenotot pystyivät nopeasti korvaamaan poistuman. Ratsuväen puolella on suuria siirtoja eniten Hämeen ja Uudenmaan rykmentillä, Torsten Stålhandsken nimikkojoukolla. Selvästi näkyy, että

ratsumies siirrettiin herkemmin välillä kotimaahan ratsutalon uudelleen varustettavaksi; jalkamiehen varustamisesta taas vastasi kruunu, joka saattoi tehdä sen yhtä hyvin ulkomaan varuskunnassakin. Tämä selittää osaksi ratsuväen suuremman kotiinsiirtosuhteen.

”Äijä on tänne tullevia”

Vanha uskomus suurvalta-ajan sotiin joutuneista voitaisiin ilmaista kansanrunon lauseella: ”Äijä on tänne tullevia, ei paljon palannehia”. Mutta sen selvittäminen, kuinka suuri osuus ulkomaitten varuskuntiin tai sotiin lähteneistä lopulta palasi, on erinomaisen vaikeaa. Ainoa jotenkin luotettava menetelmä olisi seurata rullista erikseen jokaisen miehen vaiheita alusta loppuun saakka ja laskea poistuma näin saaduista pienoiselämäkerroista. Tämäkään ei olisi täysin varma metodi mm. rullamateriaalin aukkojen vuoksi. Erityisesti Länsi-Suomen joukkoja tutkittaessa tulisi lisäksi vastaan ’Matti Mikonpojan ongelma’: pelkän etu- ja isännimen käyttö tekee näet miesten tunnistamisen vaikeaksi.

Tutkimuksen tässä vaiheessa on ainoaksi mahdollisuudeksi osoittautunut vertailla tutkimusjakson alussa kullakin suunnalla palvelleiden, sen aikana suunnalle tuotujen, sieltä vietyjen ja suunnalla tutkimusjakson lopussa palvelleiden määriä. Laskelma on toteutettu viereisessä taulukossa. Siihenkin on huomautettava, että **Tuonti, Ulkomailla palvelu** ja **Vienti** -sarakkeet (B, C ja D) eivät kerro **miesten** määrää, vaan **palvelukertojen yhteismäärän**: sama mies saattoi tutkimusjakson kestäessä tulla kotiin, lähteä uudelleen ulkomaille, siirtyä toiselle alueelle ja palata taas kotiin.

Tähän laskelmaan ei ole otettu kotona olleiden joukkojen määriä, joita ei uusien rekrytointien vuoksi voi käyttää poistumaa laskettaessa. Hakkapeliitta-ohjelmassa on tosin laskettu myös jalkaväen väenottoluvut koko jaksolta, mutta todellisen tilanteen kannalta on tärkeämpi lähtökatselmuksiin saatujen miesten määrä, koska ennen koamista alokkaista livisti metsän peittoon aimo osa.

Taulukkoon sisältyy jo perustaulukoiden yhteydessä mainittujen lisäksi ainakin se virhelähde, että miehistöluetteloissa on aukkoja vuoden 1650 kohdalla, mikä vaikuttaisi ennen muuta Käkisalmen läänin ja Inkerin tilanteeseen.¹⁰³ Kun virhelähteet pääosin kasvattavat poistumaa,¹⁰⁴ voidaan sanoa, että ylempi laskelma esittää **maksimipoistumaosuuden kunkin alueen palvelukerroista**. Laskettaessa Suomen joukkojen yleistä poistumasuhdetta on poistettu sotatoimialueiden välisten siirtojen vaikutus.

Ylemmästä laskelmasta nähdään, kuinka kohtalokas nimenomaan Saksan sota oli suomalaisille: runsas kaksi kolmannesta jalkaväen palvelukerroista Saksassa päättyi miehen jäämiseen sille tielleen, ratsuväenkin palvelukerroista yli puolet. Kuvaa vahvistaa vielä se, että vuonna 1649 kotiutetun ratsuväen pääosa oli siirretty Saksaan vasta edellisellä vuonna. Pitkä komennus Saksaan merkitsi miehelle myös varsin todennäköistä viimeistä leposijaa siellä. Surullisen kuuluisa on Porin rykmentin sairaustappio vuoden 1638 jälkimmäisellä puoliskolla: heinäkuun puolivälissä täydennetystä rykmentistä kuoli Stettinissä vuoden loppuun mennessä 911 miestä.¹⁰⁵

Muut suunnat olivat jo vähemmän hengellekäyviä. Tanskan-sota jäi verraten lyhyeksi. Baltiassa taas olivat vastuksina vain kaikkialla vaanivat ja sinänsä viheliäiset varuskuntataudit. Kaikkialla miehiä tietenkin vei karkuruus, joka oli jalkaväessä huomattavasti ratsuväkeä suurempi.

SUOMEN MAAVOIMIEN KÄYTTÖ ULKOMAILLA 1638—1649¹⁰²

Sel	Asl	1638al	Tuonti	Ulk palv	Vienti	1650al	Säästö	Poistuma	Poist%
Suu	A	B	C (A+B)	D	E	F (D+E)	G (C-F)	100G/C	
K + I	Jv	958	2 786	3 744	1 491	381	1 872	1 872	50%
	Rv	—	1 447	1 447	1 380	—	1 380	67	5%
V + L	Jv	1 948	6 103	8 051	2 367	3 441	5 808	2 243	28%
	Yht	1 948	7 550	9 498	3 747	3 441	7 188	2 310	24%
RUO	Rv	—	2 095	2 095	1 720	—	1 720	375	18%
	Jv	—	4 321	4 321	2 412	—	2 412	1 909	44%
	Yht	—	6 416	6 416	4 132	—	4 132	2 284	36%
SAK	Rv	994	4 946	5 940	2 489	192	2 681	3 259	55%
	Jv	3 078	10 987	14 065	4 197	299	4 496	9 569	68%
	Yht	4 072	15 933	20 005	6 686	491	7 177	12 828	64%
YHT	Rv	994	8 488	9 482	5 589	192	5 781	3 701	39%
	Jv	5 984	24 197	30 181	10 467	4 121	14 588	15 593	52%
	Yht	6 978	32 685	39 663	16 056	4 313	20 369	19 294	49%

SUOMEN MAAVOIMIEN POISTUMA

Sel	Asl	1638al	Vienti	Ulk palv	Tuonti	1650al	Säästö	Poistuma	Poist%
SUO	Rv	994	8 488	9 482	5 589	192	5 781	3 701	39%
	Jv	5 984	19 597	25 581	5 867	4 121	9 988	15 593	61%
	Yht	6 978	28 085	35 063	11 456	4 313	15 769	19 294	55%

Alemmasta laskelmasta voidaan todeta, että lähtiessään ulkomaille ratsumiehellä oli runsaat kolme mahdollisuutta viidestä palata tai säilyä hengissä sotajakson yli, jalkamiehellä vajaan kaksi mahdollisuutta viidestä. Tämä koski kuitenkin vain yhtä palvelukertaa, ja yksityisen miehen mahdollisuus selvitä koko sotajaksosta oli vähäisempi. Vaikka hän näet palasikin kotiin yhdeltä sotaretkeltä, seuraavallakin vaani sama poistumatodennäköisyys. Selviäminen toistuvista ulkomailta palveluista edellytti sotilalta hengissäpysymistaidon lisäksi melkoista tuuria.

Ehkä hetkellisesti onnellisimpia olivatkin ne 1 775 ratsumiestä ja 3 048 jalkamiestä, jotka kesällä ja syksyllä 1649 nousivat Saksassa laivoihin kotimaahan kuljetusta varten. Yhdentoista edellisen vuoden aikana Saksassa oli palvelut lähes 6 000 ratsuväen ja yli 14 000 jalkaväen miestä. Näistä pieni osa oli vielä Saksassa ja kotiutui myöhemmin, pääosa oli sortunut sotatielle. Mutta vuonna 1649 kotiin lähetetyt tiesivät selvinneensä miesten nielijänä pelottavaksi tulleesta Saksan sodasta. Alusten saapuminen Suomeen oli aikakirjoihin merkittävä tapaus. Monelle aikalaiselle ilmeisesti vasta se vahvistui, että pitkä sota oli lopussa.¹⁰⁶ Suomalaisilla tuskin oli aavistusta, että vajaan kuuden vuoden kuluttua alkaisi Kaarle X Kustaan sotajakso. Se tuli olemaan tuhoisa niille veteraaneille, jotka uskollisesti jatkoivat palvelusta lähtemättä kotimaassa karkurin teille.

VIITTEET

1. Ks myös Jussi T. Lappalainen, *Fortsättningen på Hakkapeliternas historia*. — *Finsk Tidsskrift* 8/1982 s 383—393.
2. Ks Jussi T. Lappalainen, ”*Ex agmine haccapellorum libera nos domine*”. — *Historisk tidskrift för Finland* 1/1986 s 98—110.
3. Ks esim KrA AmKIH 1640:98 kopio AmKR 9. 11. 1637; AmKR 1642:92 — Hans Eklöfille 7. 4.; AmKIH 1642:77 Turun porm. ja raati 11. 5.; AmKR 1643:792 kompp. päälliköille 16. 12.
4. Ks esim RA RR 1638:251v Per Brahelle 13. 3.; RR 1639:236-236v Per Brahelle 18. 3.; RR 1645:296-304 eri henkilöille 12. 2. Suomen joukkojen siirrosta. Tuonempana ei valtakuunnan reistratuuraan yleensä viitata, koska sotakollegion kirjeenvaihto kertoo tapahtumien kulun tarkemmin.
5. Vrt Birger Steckzén, *Krigskollegii historia I 1630—1697*. Stockholm 1930 s 87—93, 101, 103—104. Viitteitä tapauksiin ks. tuonempana.
6. Steckzén 1930 s 86.
7. *Sot tilanteesta ks Herbert Tingsten, Fältmarskalkarna Johan Banér och Lennart Torstensson såsom härförare*. Stockholm 1932 s 101.
8. *Svenska Riksrådets Protokoll (SRP) 18. 1. 1638 VII s 130—131*: vrt Wilhelm Tham, *Den svenska utrikespolitikens historia I:2. 1560—1648*. Stockholm 1960 s 269—.
9. Tham 1960 s. 280.
10. Ks myös SRP 8. 3. 1638 VII s 176.
11. KrA MR 1638:1, 4, 5.
12. J Mankell, *Anteckningar rörande Finska arméens och Finlands krigshistoria*. Stockholm 1870 s 108—109.
13. SRP 26. ja 31. 7. 1639 VII s 530—531 ja 541; Tham 1960 s 306—308; ks myös KrA KrKR 1639:96 Per Brahelle 12. 8.
14. KrA KrKR 1639:96 Per Brahelle 12. 8.
15. *Asiaa on lähteiden puutteessa erittäin vaikea selvittää*; vrt KrA KrKBB 1639:217— Per Brahe 8. 8.; R 1639:12 ja R 1641: 15:1, viimeksimainitussa muut kuusi komppaniaa ovat kotona.
16. Ks KrA AmKIH 1640:50 KammK 30. 4.
17. KrA MR 1640:1 ja 26.
18. SRP 4. 7. 1640 VIII s 84.
19. Tingsten 1932 s 145—154.
20. SRP 15. 2. 1641 VIII s 507—509.
21. Tham 1960 s 308; Per Sörensson, *Krisen vid de svenska arméerna i Tyskland efter Banérs död*. Stockholm 1931 s 149. Ks erityisesti SRP 12. 3. 1641 VIII s 532 ja 6. 7. 1641 VIII s 648—.
22. Tingsten 1932 s 186—189.
23. Suunnitelmista ks KrA MR 1641:1.
24. SRP 31. 3. 1642 IX s 233—234, 236.
25. Tingsten 1932 s 208—220.
26. KrA MR 1643:2; R 1643 vol. 20.
27. Jos jalkaväki kuljetettiin kruunun aluksilla, kuten oli tapana, siitä tosin ei välttämättä jäänyt tilimerkintää.
28. Tham 1960 s 322—325; SRP 2. 6. 1643 X s 177 ym.
29. Ks esim Tingsten 1932 s 241—242; *Slaget vid Femern*. Uppsala 1944 s 71—73.
30. Ks SRP 23. 1. 1644 X s 442—444; 22. 3. 1644 X s 472.
31. KrA KrKR 1644:104 ja 122 Berendt von Gertenille ja Herman Flemingille 26. 2. ja 4. 3.
32. SRP 6. 6. 1644 X s 541, 19. 6. 1644 X s 549—550; KrA KrKR 1644:252 Edward Johnstonille 13. 6. ym.
33. Ks KrA Rullor 1644:12; vrt myös KrA KrKBB 1645:1281 Jöns Kurki 14. 8. Turku.
34. SRP 19. 6. 1644 X s 549—550, 4. 7. 1644 X s 561; 7. 8. 1644 IX s 589.
35. Ks myös KrA KrKR 1645:10:65 valtaneuvostolle 21. 10.
36. SRP 17. 12. 1644 X s 683.
37. SRP 22. 12. 1645 X s 685.

38. RA E 810 Päivämätön ja allekirjoittamaton kirje joukkojen siirtojen valmisteluista. Evers-tiluutnantti Frans Knorringin komentamaa henkikaartia — vaikka siinä epäilemättä oli myös suomalaisia — ei taulukoihin ole otettu.
39. Ks Slaget vid Femern 1944 s 170—171 ym.
40. SRP 1. 9. 1645 XI s 179—180; vrt myös KrA AmKR 1645:750— Hans Eklöfille 8. 9. ja 753 Henrik Gerdtssonille 8. 9.
41. KrA KrKR 1646:22 valtaneuvostolle 15. 1.; ks myös epäselvää keskustelua valtaneuvostossa 31. 12. 1645 XI s 267.
42. Steckzén 1930 s 104.
43. Ks And. Anton Stiernman, Alla Riksdagars och Mötens Besluth etc. II. Stockholm 1729 s 1025, 1069 ja 1089; vrt Anneli Mäkelä, Viipurin läänin väenotot 1600-luvulla. —HArk 67. Forssa 1975 s 45—46.
44. RA M1848 Fördeelingh aff Skepsflottan 17. 1. 1646.
45. SRP 2. 4. 1646 XI s 326; KrA KrKR 1646:164 Henrik Hornille 24. 4.
46. KrA KrKR 1647:270 Jacob Laustonille 23. 4.
47. KrA AmKIH 1648:67 Sotakollegio 11. 2.; vrt myös esim KrKR 1648:95 Axel Stålmille 23. 2.
48. Toteutuksesta ks esim KrA KrKBB 1648:63 Jöns Kurki Turku.
49. Från Femern 1948 s 309—333.
50. Från Femern 1948 s 383—385; ks myös SRP 30. 6. 1648 XII s 358.
51. Ks esim SRP 3. 11. 1648 XII s 421—422, KrA MR 1649:3, 6, 7; laajemmin Theodor Lorentzen, Die schwedische Armee im Dreissigjährigen Kriege und ihre Abdankung. Leipzig 1894 s 161—; Från Femern 1948 s 219—227, 355, 384.
52. SRP 18. 8. 1648 XII s 389; 2. 4. 1649 XIII s 45.
53. Lorentzen 1894 s 161—168; Från Femern 1948 s 369—378.
54. Ks SRP 1. 3. 1649 XIII s 21; SRP 3. 3. 1649 XIII s 24; 24. 5. 1649 XIII s 83; 3. 8. 1649 XIII s 204; 30. 8. 1649 XIII s 231—232; 13. 9. 1649 XIII s 256.
55. Lorentzen 1894 s 168—.
56. Ks SRP 28. 9. 1649 XIII s 269—271; 4. 10. 1649 XIII s 278.
57. SRP 3. 8. 1649 XIII s 204; 4. 10. 1649 XIII s 279; 11. 10. 1649 XIII s 284.
58. KrA KrKR 1649:721 Carl Mörnerille 27. 11.; toteutusta ks mm KrKBB 1649:541 E. Stenbock 14. 12.; vrt Steckzén 1930 s 88.
59. Vrt KrA KrKP 23. 5. 1649; C.-B.J. Petander, Kungliga Österbottens infanteriregemente i trettioåriga kriget. — Österbotten 1967 s 136; KrA KrKR 1649:704 valtaneuvostolle 15. 11.
60. Palkkanormit esim KrA MR 1645:11 Af Ränteriijt. . .
61. KrA MR 1638:1, 3, 4, 5, 7.
62. Ks esim KrA MR 1641:1 kotiutettavat.
63. KrA MR 1638: 5 Balance på Commiss, 7, 37.
64. Vrt KrA MR 1638:5 ja 7; VA 7930:113.
65. KrA MR 1638:7.
66. Ks esim KrA MR 1638:7 Lista huruledes . . .
67. Ks esim KrA MR 1645:11, 1647:1.
68. KrA MR 1650:2.
69. Ks laskelmia esim KrA MR 1638:3, 5, 6, 37 ja 38.
70. VA 7926:5, 213, 229, 231, 241, 328; vrt esim saman vuoden Turun rahoitusta KrA MR 1643:1 Uthredningen i Åbo 1644; MR 1644:8.
71. Ks esim KrA KrKBB 1643:453 Carl Mörner 20. 5. Viipuri; KrKBB 1646:419 Jöns Kurki 21. 5. Turku.
72. KrA KrKBB 1648:971 Thönis Langman 22. 4. Helsinki.
73. KrKBB 1646—471 Jöns Kurki 29. 5.; vrt esim KrKBB 1645:929 Arvid Horn 16. 5. Hämeenlinna.
74. Ks esim VA 8574:352; KrA MR 1641:29 Ränteri; KrKBB 1645:599 Erik Gyllenstierna 3. 4. Narva; KrKR 1645:5:2 Erik Gyllenstiernalle 2. 5.
75. Ks esim VA 6921:13, 141; 8565:356; KrA MR 1647:7.
76. KrA KrKR 1649:721 Carl Mörnerille 27. 11.
77. Vrt Jussi T. Lappalainen, Elämää Suomen sotaväessä Kaarle X Kustaan aikana. Joensuu 1976 s 90.
78. Ks esim VA 7203:31, 54—55, 79; 7227:899; 7238:457, 546, 712; 8575:255—257 ym.

79. Ks esim VA 7916:61, 145; 7922:489—491; 7935:227—230.
80. Ks esim RA RR 1638:257v—261v Ohjesääntö Henrik Flemingille 15. 3.
81. Ks esim VA 6918:33, VA 7922:124, 127; MR 1638:1, 1639:25.
82. Ks esim KrA KrKBB 1638:80 Melker Wernstedt 24. 4. Kemi; KrKR 1646:319 Jöns Kurjelle 30. 5.; VA 7935:40.
83. Esim KrA MR 1639:25.
84. VA 6997 Giewähredt widh Helsingfors 1639; vrt esim KrA MR 1638:38.
85. VA 7944:95. Vrt Th. Jakobsson, Bevåpning och beklädnad. — Sveriges krig 1611—1632. Bilagsband II. Stockholm 1938 s 388—392.
86. Ks esim KrA MR 1641:30, 1644:27, 1645:11 Uthredningen i Helsingfors; VA 6997 Giewähredt widh Helsingfors 1939; 7207:13; 7922:124; pohjalaisista ks MR 1638:5 Gewähr till utredningen.
87. Ks esim KrA AmKR 1639:132 Per Brahelle 7. 5. 1639; AmKIH 1640:50 KammK 30. 4. Nyköping; AmKR 1645:805 KrK:lle 26. 9.; RA M1848 Fördeelningh aff Skepsflottan .. 17. 1. 1646, Förteckningh Oppå dee Skepp.. 20. 1. 1648.
88. Ks esim KrA MR 1643:2 Uthredningzförslagh.
89. Asetelma perustuu pääasiassa sarjoihin KrA Militieräkningar ja VA Läänintilit. Asetelma ei ole aukoton, mm koska ei aina ole varmaa, minä vuonna tileissä esiintyvä kuljetusmenorä on syntynyt. Esim 9 Stralsundin alusta voivat olla joko 1640 tai 1641.
90. VA 9119:85, vrt A.H. Virkkunen, Oulun kaupungin historia I. Oulu 1953 s 157, liitesivu 2 ym.
91. Ks sotakollegion varoituksia liian tiheästä lastaamisesta KrA KrKR 1638 P. Brahelle 14. 4.; KrKR 1644:243 Chr Burmeisterille 5. 6.
92. KrA KrKBB 1646:711—, 787— Jöns Kurki 13. 7. Helsinki ja 26. 7. Karjaa, ks myös edellisen liite; AmKIH 1646:456 Jöns Kurki 15. 7. Helsinki.
93. Ks esim KrA MR 1647:7 Uthredningen i Viborg.
94. VA 7930:113, KrA MR 1645:11 Effterschrefne Skutor.
95. Vrt esim VA 7930:48, 50.
96. Vrt KrA MR 1638:1; MR 1641:1, VA 7921:26; 7930:113.
97. Ks esim VA 7231:483; 7935:44; 7941:44.
98. KrA KrKR 1644:347 Hans Rotkirckille 31. 7.
99. VA 7238:847; KrA KrKBB 1648:209— Per Brahe 23. 10. Turku.
100. VA 6913:97—.
101. RA Kalmar Landsbok 1646:499, 500.
102. Laskelma perustuu vuosien 1638 ja 1650 rullamateriaaliin sekä liitetaulukoihin.
103. Pohjanmaan rykmentti siirrettiin tosin heti keväällä 1650 Inkeriin, mikä osoittaisi siellä olleen vajuusta; vrt myös KrA KrKR 1648:402 Carl Mörner 7. 7. Viipuri.
104. Ruotsin ja Saksan välisten siirtojen sekä kotiutusten osan tuntemattomuus sekä vuoden 1650 rullien puutteet vaikuttavat kaikki tähän suuntaan, pienentävänä tekijänä on vain siirtojen Pohjanmaalta Pohjois-Ruotsiin jääminen osin tietymättömiksi, vrt SRP 8. 1. 1644 X s 433.
105. Erik Lindh, Kongliga Björneborgs regemente. Helsingfors 1928 s 30; ks myös KrA Rullor 1638:5:660—.
106. Diarium Gyllenianum eller Petrus Magni Gyllenii dagbok 1622—1667. Helsingfors 1880 s 141. Professori Tauno Perälän ystävällisesti osoittama tieto.

SUOMEN RYKMENTTIEN SIIRROT 1638-1649,											KULJETUSSUORITE ERI SUUNNILLE ABSOLUUTTISET LUVUT VUOSITTAIN										
KOH	As	1638	1639	1640	1641	1642	1643	1644	1645	1646	1647	1648	1649	Yht							
SUO	Rv	209	-	380	700	-	385	300	1840	-	-	-	1775	5589							
	Jv	-	-	-	881	491	-	-	-	257	15	74	4149	5867							
K+I	Js	-	131	223	197	-	48	117	1134	-	82	514	340	2786							
	Rv	-	275	723	-	-	449	-	-	-	-	-	-	1447							
V+L	Js	8	367	543	330	853	-	946	134	643	414	638	-	4876							
	Jm	-	-	-	-	-	-	-	1227	-	-	-	-	1227							
	Rv	-	-	-	-	-	-	1187	908	-	-	-	-	2095							
RUO	Js	4	-	-	-	-	-	576	1331	841	-	539	-	3291							
	Jm	-	-	-	-	-	-	115	915	-	-	-	-	1030							
	Rv	1030	-	170	290	1023	-	-	902	-	1531	-	-	4946							
SAK	Js	3416	1045	-	2010	1605	332	135	-	101	-	-	-	8644							
	Jm	-	-	-	-	-	-	-	1281	522	540	-	-	2343							
	Rv	1239	275	1273	990	1023	834	1487	2748	902	-	1531	1775	14077							
YHT	Js	3428	1543	766	3418	2949	956	2529	2109	1001	1050	1226	4489	25464							
	Jm	-	-	-	-	-	115	-	2142	1281	522	540	-	4600							
KAIKKI		4667	1818	2039	4408	3972	1905	4016	6999	3184	1572	3297	6264	44141							

SUOMEN RYKMENTTIEN SIIRROT 1638-1649,											KULJETUSSUORITE ERI SUUNNILLE PROSENTTIOSUUNNET VUOSITTAIN										
KOH	As	1638	1639	1640	1641	1642	1643	1644	1645	1646	1647	1648	1649	Yht							
SUO	Rv	4,5	-	18,6	15,8	-	20,2	7,5	26,3	-	-	-	28,3	12,7							
	Jv	-	-	-	20,0	12,4	-	-	-	8,1	1,0	2,2	66,2	13,3							
K+I	Js	-	7,2	10,9	4,5	-	2,5	2,9	16,2	-	5,2	15,6	5,4	6,3							
	Rv	-	15,1	35,5	-	-	23,6	-	-	-	-	-	-	3,3							
V+L	Js	0,2	20,2	26,6	7,5	21,5	-	23,6	1,9	20,2	26,3	19,4	-	11,0							
	Jm	-	-	-	-	-	-	-	17,5	-	-	-	-	2,8							
	Rv	-	-	-	-	-	-	29,6	13,0	-	-	-	-	4,7							
RUO	Js	0,1	-	-	-	-	-	30,2	33,1	12,0	-	34,3	-	7,5							
	Jm	-	-	-	-	-	-	6,0	-	13,1	-	-	-	2,3							
	Rv	22,1	-	8,3	6,6	25,8	-	-	28,3	-	46,4	-	-	11,2							
SAK	Js	73,2	57,5	-	45,6	40,4	17,4	3,4	-	3,2	-	-	-	19,6							
	Jm	-	-	-	-	-	-	-	40,2	33,2	16,4	-	-	5,3							
	Rv	26,5	15,1	62,4	22,5	25,8	43,8	37,0	39,3	28,3	-	46,4	28,3	31,9							
YHT	Js	73,5	84,9	37,6	77,5	74,2	50,2	63,0	30,1	31,4	66,8	37,2	71,7	57,7							
	Jm	-	-	-	-	6,0	-	30,6	40,2	33,2	16,4	-	-	10,4							
KAIKKI		100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100							

KOH = Siirron kohdealue
 SUO = Suomeen
 K+I = Käkisalmen läänin ja Inkeriin
 V+L = Vieroon ja Liivinmaalle
 RUO = Ruotsiin
 SAK = Saksaan

As = Aselaji
 Rv = Ratsuväkeä
 Jv = Jalkaväkeä yleensä
 Js = Jalkaväkeä Suomesta
 Jm = Jalkaväkeä muualta

JOUKKOJENSIIRROT 1638 Peruslähteet: MR 1638:1,7,28,40,43,78
 KrKR 1638:78
 R 1638:28

Rykmentti ja viejä	Lähtöpaikka ja -aika	Määräpaikka, saapuminen	Ups	Mieh	Lähteet ja huomautuksia
SavJv kark kapt Henrik Henriksson	Viipuri	Tartto	1	7	VA 6914:40
PohJv ev Hans Kyle	Pjm 01.05.- Tukholma 29.05.	Saksa kesäk	144	1 011	R 1638:13:2- Petander 1967 s 59-61
ViipSavRv korn Peter Henriksson	Saksa Helsinki 04.05.		29	180	VA 6913:97- R 1638:2:165
PorJv al kapt Johan Hendersson	Satak toukok Tur-Helsinki 22.06.-	Stettin elck	9	294	VA 6913:169 R 1638:14:17
SavJv	Viip 05.06. Helsinki 16.06.-	Ruotsi		4	KrKBB 1638: 129-130 R 1638:20:1- Perille 871 nihtiä
ev Alex. Gordon	Helsinki 18.06.-	Stettin heinäk	144	948	
HämJv al kapt Lars Bengtsson	Helsinki kesäk.	Stralsund?	6	292	R 1638:19:24-
UmtJv al maj Edward Johnston	Helsinki 10.06.-	Saksa	22	546	R 1638:19:16-
TurPorRv evi Johan Printz	Tur kesäk Helsinki 20.06.-	Saksa	50	324	R 1638:14:3-
HämUmRv ev' Henrik Nöding	Helsinki 20.06.-	Saksa	103	553	R 1638:17:2-
Yht 4 667	Siirrot alueelle	Siirrot alueelta			
Suomi	rv 209	jv -	rv 1 030	jv 3 428	
Käkis ja Ink	rv -	jv -	rv -	jv -	
Viro ja Liiv	rv -	jv 8	rv -	jv -	
Ruotsi	rv -	jv 4	rv -	jv -	
Saksa	rv 1 030	jv 3 416	rv 209	jv -	

Toteutumattomia: - Turku - Saksa 600 värvättyä jv-miestä
 - ViipSavRv - Saksa 200 alokasta
 - PorJv Saksa-'Ruotsi' 61 kotiutettavaa, vrt
 R 1638:15:63 ja 1639:9:64

JOUKKOJENSIIRROT 1639 Peruslähteet: MR 1639:25, 13
AmKR 1639:134
VA 6918:33

Joukko-os ja viejä	Lähtöpaikka ja -aika	Määräpaikka, Ups saapuminen	Mieh	Lähteet ja huomautuksia
PohJv al kapt Ingel Casparsson	Pohj toukok Dalarö 27.05.	Anklam	8 48	RA E810 Kort Extract 27.5. MR 1639:16:31 R 1639:1:278
PorJval ltn Mats Gren	Tur 13.05. Helsinki kesäk	Saksa	3 78	VA 6917:66,89 R 1639:10:98
HämJv evl Wilhelm Leiss	Helsinki kesäk	Stralsund	21 323	VA 6918:11 R 1639:1:302; 11
UmItJv kapt Hindr Jonsson	Helsinki kesäk	Saksa	12 316	VA 6918:11,33 R 1639:22 Sis 94 UudLJv:stä
SavJv kapt Casper Rämner	Viip kesäk Helsinki kesäk	Saksa	16 220	VA 6918:33
ViipItJv kapt Bottg Ekholt?	Viipuri 28.07.	Narva	>1 83	R 1641:10:115
TurJv vänr Johan Eriksson	Turku 08.08.	Riika	3 201	VA 6917:24 vrt R 1639:10
SavJv ltn Jacob Persson	Viipuri 17.08.	Tartto	1 60	R 1639:12
ViipSavRv maj Jonas Klingenberg	Viipuri elok	Liivinmaa	44 231	KrKBB 1639:217, ilm vain 2 kompp vrt R 1639:12; R 1641:15:1
ViipItJv elok	Viipuri elok	Narva	3 44	R 1641:10 VA 8559:450 Vrt 28.7.
ViipJvSkvPa ltn Henrik Olofsson	Viipuri 24.08.	Nymynde 19.11.	1 101	R 1639:12 R 1650:6:155-

Yht 1 818	Siirrot alueelle	Siirrot alueelta
Suomi	rv - jv -	rv 275 jv 1 543
Käkis ja Ink	rv - jv 131	rv - jv -
Viro ja Liiv	rv 275 jv 367	rv - jv -
Ruotsi	rv - jv -	rv - jv -
Saksa	rv - jv 1 045	rv - jv -

Epätodennäk: 70 PorJv al siirto Riikaan evl A Stålarmin johdolla kesäkuussa, ks. VA 6918:13, 33: lienee sekaannus, vrt 13.05.

JOUKKOJENSIIRROT 1640 Peruslähteet: MR 1640:1, 2, 26; KrKBB 1640:119

Joukko-os ja viejä	Lähtöpaikka ja -aika	Määräpaikka, Ups saapuminen	Mieh	Lähteet ja huomautuksia
SavJv kapt Anders Mare	Savonlinna 28.03.	Käkisalmi	1 28	MR 1641:33, 128- R 1640:11:166-
TurJv	Tur 02.06. Helsinki 18.06.	Riika	4 73	694 miestä R 1640:9 KrKBB 1640: A Koskull 6.7.
ViipLJv? ltn Eskel Pokkain	Viipuri 04.06.	Tartto	5 89	R 1640:11:241-
ViipJvSkvPa ltn Börje Gudmundsson	Viip 04.06. Helsinki 18.06.	Nymynde 28.07.	6 120	R 1640:11:327- VA 6921:19 R 1650:6:155-
ViipItJv kapt Michel Hansson?	Viipuri 12.06.	Narva, Ivangorod	>1 166	R 1641:10,11
ViipLJv? kapt Chr Böllia	Viipuri	Pähkinälänna	1 10	
UmLJv kapt Johan Teet	Helsinki 18.06.	Riika	3 243	VA 6921:3, 19, 135 (5 myöh) R 1640:10
HämUmRv evl Henrik Nöding	Helsinki kesäk	Saksa	10 160	KrKBB 1641:233 R 1640:10:27- Määrä? vanhat al.
SavJv	Savonlinna elok	Käkisalmi	.. 16	MR 1641:32: 148-
HämUmRv	Saksa osa mahd kes viim lokak	Suomi	80 300	R 1640:10:1- R 1644:12:Rel Määrä arvio
ViipSavRv evl Berendt Taube	Viipuri 08.12.	Liivinmaa	111 612	8562:321- ym. KrKBB 1640:2:40- R 1641:16

Yht 2 039	Siirrot alueelle	Siirrot alueelta
Suomi	rv 380 jv -	rv 893 jv 766
Käkis ja Ink	rv - jv 223	rv - jv -
Viro ja Liiv	rv 723 jv 543	rv - jv -
Ruotsi	rv - jv -	rv - jv -
Saksa	rv 170 jv -	rv 380 jv -

Epätodennäköinen: PorJv:n siirto (72+138) Stettin-Suomi kev. 1640 (R 1640:9:75): vahvuksissa ei seuraa muutosta.
HämUmRv:n ja TurPorRv:n suunnitellut täydennykset Saksaan ja ratsurykmenttien siirto 'Ruotsiin' (Mankell 1870 s 111) toteutuivat ilm vain ensiksi mainitun osalta, vrt R 1641:11.

JOUKKOJENSIIRROT 1641		Peruslähteet: MR 1641:1, 27, 29, 30, 31 VA 6922:5, 7912:69, 70 ym		Ups	Mieh	Lähteet huomautuksia
Rykmentti ja viejä	Lähtöpaikka ja -aika	Määräpaikka, saapuminen				
ViipsavRav evl Berendt Taube	Liivinmaa kev.	Suomi	100	600	Määrä arvio, vrt R 1641:15:1	
PohJv evl Herbert Gladsten HämJv	Pohj toukok Dalarö 21.07.	Saksa 21.08.	70	657	KrKBB 1641:249 R 1641:9:113 MR 1641:15	
PorJv kapt Anders Brask?	Turku 07.07	Stettin 01.08.	44	748	VA 7207:11- R 1641:3	
ViipItJv kapt Polyk Haberman	Viip 04.07. Helsinki 01.08.	Narva	7	190	R 1641:15	
ViipJvSkvKi ltn Börje Gudmundsson	Viip heinäk Helsinki 01.08.?	Nymynde 04.08.	3	72	R 1641:15	
ViipLJvTa kapt Wilhelm Klick	Viip heinäk Helsinki 01.08.	Tall 01.08. ja Pärnu	13	163	VA 7912:70 MR 1641:41	
ViipLJvWr vÄnr Märten Larsson	Viip heinäk Helsinki 01.08.	Tartto	1	32	R 1641:15	
TurJv ltn Johan Mattsson	Turku heinäk Helsinki 01.08.	Riika	1	20		
UmlJv ltn Johan Mattsson	Helsinki 01.08.	Riika	-	25		
TurPorRv ltn Carl Delamotte	Turku 28.06. Helsinki 01.08.	Saksa	9	281	Tur kats 432 VA 7203:113 R 1641:12	
HämJv maj Johan Andersson	Helsinki 01.08.	Stralsund	34	453	MR 1641:53 R 1641:9A	
UmltJv	Stralsund elok	Suomi	..	373		
SavJv	Stralsund elok	Suomi	..	376		
PorJv	Stettin syysk	Suomi 15.10.	..	132	R 1641:24	
Yht 4 408	Siirrot alueelle				Siirrot alueelta	
Suomi	rv 700	jv 881	rv 290	jv 2 537		
Käkis ja Ink	rv -	jv 197	rv -	jv -		
Viro ja Liiv	rv -	jv 330	rv 700	jv -		
Ruotsi	rv -	jv -	rv -	jv -		
Saksa	rv 290	jv 2 010	rv -	jv 881		

JOUKKOJENSIIRROT 1642		Peruslähteet: KrKR 1642:113, 253 KrKBB1642:319 VA 7922:124-		Ups	Mieh	Lähteet ja huomautuksia
Joukko-os ja viejä	Lähtöpaikka ja -aika	Määräpaikka, saapuminen				
PohJv evl Hans Gladsten	Ou Vaa kesäk Dalarö 22.07.	Wismar ja Wolgast	66	560	KrKBB 1642:397 R 1642:8 Petander 1967 s 88	
SavJv maj Hans Rahm	Viip 13.07. Helsinki 08.08.	Saksa	28	364	KrKBB 1642:15.7. Carl Mörner R 1642:9, 12	
TurPorRv evl Rasmus Hare	Turku 21.07.?	Saksa	77	353	R 1642:10 Siirrosta ei kuittia	
PorJv kapt Göran Liustra	Turku 21.07.	Saksa	57	530	KrKBB 1642:481 R 1642:10 R 1642:11	
TurJv kapt Harald Footangel	Turku 24.07.	Riika	33	246		
Sekaj jv evl Georg Knorring	Helsinki 28.08.	Riika ja Nymynde 08.09.	26	548	VA 7921:48, 7922:133, 143 2 k HämJv 1 k UmlJv 1 k ViipSkvKi R 1642:9, 12:10- R 1650:6:155-	
HämUmrV maj Johan Bendersson	Helsinki 08.08.	Usedom	92	501	VA 7922:124 R 1642:11 +237 juhtaa	
PohJv	Wismar elok	Pohjanmaa	25	29	R 1642:8	
ViipJvSkvKi kapt Börje Gudmundsson	Riika syysk	Tammisaari- 09.10.- Viipuri	2	45	VA 7922:359 R 1642:9	
UmlJv kapt Johan Gyldenär	Riika syysk	Tammisaari 09.10.	18	223	R 1942:9 VA 7922:359	
TurJv	Riika 22.09.	Suomi	21	128	KrKBB 1642:593 R 1643:11	
Yht 3 972	Siirrot alueelle				Siirrot alueelta	
Suomi	rv -	jv 491	rv 1 023	jv 2 458		
Käkis ja Ink	rv -	jv -	rv -	jv -		
Viro ja Liiv	rv -	jv 853	rv -	jv 437		
Ruotsi	rv -	jv -	rv -	jv -		
Saksa	rv 1 023	jv 1 605	rv -	jv 54		

JOUKKOJENSIIRROT 1643		Peruslähteet: MR 1643:2; R 1643:20				
Joukko-os ja viejä	Lähtöpaikka ja -aika	Määräpaikka, Ups saapuminen	Mieh	Mieh	Lähteet ja huomautuksia	
PohJv kapt Nils Michelsson	Pietarsaari 04.06.	Saksa	9	228	R 1643:10:144	
ViipSavRv rmost Anders Larsson	Liivinmaa kev	Suomi	40	220	Määrä arvio, vrt R 1643:11	
ViipItJv kapt Börje Gudmundsson	Viipuri 05.07.	Narva ym	4	44	KrKBB 1643:607 R 1643:14	
SavJv	Viipuri heinäk	Saksa	..	95	KrKBB 1643:607	
PohJv ev Johan Fleming	Vaasa syysk Tukholma 28.10.	Kalmar	68	508	KrKR 1643:334 R 1643:10:115-Petander 1967 s 106	
ViipSavRv njm Gerdt Lefve rmost Jost v Breitenbach	Viipuri 10.10. Viipuri 29.10.	Riika Liivinmaa	50 24	250 125	KrKBB 1643:971 ja 1071 vrt R 1643:14:1-, R 1644:16	
PohJv ltn Eskel Mattsson	Saksa lokak	Tukholma	23	92	KrKR 1643:488 R 1643:10:136,140 Petander 1967 s 101	
TurPorRv maj Carl Bäck	Saksa sykey	Suomi	85	40	R 1643:11:15 vrt aletta R 1643:20	
<u>Yht 1 905</u>	<u>Siirrot alueelle</u>			<u>Siirrot alueelta</u>		
Suomi rv 385	rv -	rv -	rv 449	rv 956		
Räkis ja Ink rv 449	rv 48	rv -	rv 260	rv -		
Ruotsi rv -	rv 691	rv -	rv -	rv -		
Saksa rv -	rv 332	rv 125	rv 125	rv 115		

KESÄN SUUNNITELLUT SIIRROT, JOIDEN TOTEUTTAMISESTA EI TIETOJA:

HämUmRv	Helsinki	Saksa	100	400	+200 juhtaa
PorJv	Helsinki	Saksa	..	158	Pääkats Hki heinäk ks VA 7924:670
UmItJv	Helsinki	Saksa	..	450	
PorJv	Saksa	Suomi		50	R 1643:20
UmItJv	Saksa	Suomi	34	146	R 1643:20
Peruutettu siirto: PorJv	Stralsund ja Greifswald	Tukholma	108	740	R 1643:11 vrt Lindh 1928 s 31

JOUKKOJENSIIRROT 1644		Peruslähteet: MR 1643:1, 1644:8 R 1644:12				
Rykmentti ja viejä	Lähtöpaikka ja -aika	Määräpaikka, Ups saapuminen	Mieh	Mieh	Lähteet ja huomautuksia	
ViipSavRv evl Berendt Taube	Liivinmaa maalisk	Viipuri	50	250	MR 1644:9 E	
SavJv kapt Nils Nilsson	Viipuri huhtik	Jaama ja Kaprio	7	110	MR 1643:9 KrKBB 1644:593 vrt R 1644:17: Inkeriin 91	
TurJv ja PorJv evl Berendt von Gernten	Turku toukok Tukholma 21.05	Laivasto Kalmar	48 74	332 633	R 1644:13	
PohJv kapt Christ Hansson	Vaasa kesäk	Tukholma 11.07.	14	230	KrKBB 1644:1093 R 1644:11 VA 9119:87	
PorJv täyd kapt Frans Andersson	Turku 16.07.	Saksa	13	122	R 1644:13 vrt KrKR 1644:560	
TurPorRv maj Carl Bäck	Turku 26.07.	'Dalabamn' ja 'Estbacka' (Ruotsi)	82	511	R 1644:14:28 R 1644:13:3 R 1644:15 Epäv.tieto TurPorRv: 84 + 418 ratsukkoa	
HämUmJv uusi sekaR evl Edward Johnston	Turku 09.08. Helsinki 25.07.	Riika	117	829	MR 1644:27 VA 7926:577 R 1644:13	
<u>Yht 4 016</u>	<u>Siirrot alueelle</u>			<u>Siirrot alueelta</u>		
Suomi rv 300	rv -	rv 1 187	rv 1 187	rv 2 529		
Räkis ja Ink rv -	rv 117	rv -	rv -	rv -		
Viro ja Liiv rv -	rv 946	rv 300	rv -	rv -		
Ruotsi rv 1 187	rv 1 331	rv -	rv -	rv -		
Saksa rv -	rv 135	rv -	rv -	rv -		

Lisäksi epävarma siirto:

ViipSavRv	Viipuri	Liivinmaa	25	125	VA 8575:247
-----------	---------	-----------	----	-----	-------------

JOUKKOJENSIIRROT 1645		Peruslähteet: MR 1645:11,13; R 1645:13			
Rykmentti ja viejä	Lähtöpaikka ja -aika	Määräpaikka, Ups saapuminen	Mieh	Lähteet ja huomautuksia	
TurJv kapt Lars Lindelöf	Turku 28.03. Tukholma 23.04.	Kalmar Gotlanti	12	117 vrt R 1645:14:46 MR 1645:1 KrKR 1645:4:46,78	
PorJv kapt Måns Johansson	Turku 02.04. Tukholma 23.04.	Kalmar	17	249 MR 1645:1 KrKR 1645:4:46,78	
SavJv	Saksa huhtik 22.04.	Ruotsi	107	MR 1645:1 ilm vain upseereita	
ViipSavRv maj Jonas Klingebeil	Helsinki 08.05.	Ruotsi	44	249 VA 7930:20,113	
UmLJv maj Brix BÖning mjm G.Fr. von Rosen	Helsinki 09.05. Helsinki	Narva Ivangorod Riika	24 8	251 VA 7930:22,44 KrKBB 1645:1033	
ViipSavJv evl Johan Patkul	Viipuri 13.05.	Narva,	112	707 KrKBB 1645:851	
SavJv kapt Nils Nilsson?	Viipuri 13.05.	Jaama	1	39 VA 8579:376 vrt VA 8575:249	
ViipItJv ev Reinholt Wrangel	Narva 21.05.	Riika	140	811 KrKBB 1645: 821,823,1119 MR 1645:13:546	
AatRv kapt Henrik NÖding HämUmRv al rnest Johan Galle	Turku 21.05.	Ruotsi	18	77 R 1645:14:6	
TurPorRv al rnest Nils Thomasson	Turku 21.05.	Ruotsi	9	130	
ViipSavRv rnest Anders Larsson			47	241 KrKBB 1645:889,927 VA 7227:899	
UmLJv ev Georg Knorrning	Riika 29.06.	Kalmar Gotlanti	125	780 KrKBB 1645:1139 vrt MR 1645:3 R 1645:17	
TurPorJv	Turku 01.07. Tukholma	Kalmar	..	90 R 1645:14:52 vrt kev. siirtoa	
PohJv al kapt Peder Andersson	Pohj heinäkö Tukholma	Kalmar	10	346 KrKR 1645:5:71 R 1645:12:279-	

JOUKKOJENSIIRROT 1645 jatkoa.

AatRv			15	75	MR 2645:6
TurPorRv	Tukholma	Suomi	70	460	VA 7935:376
HämUmRv	28.10.		70	450	Luvut arvioita, vrt
ViipSavRv			80	500	MR 1645:7, jossa ilm lästilukuja. Lisäksi juhtia
PorJv	Tukholma lokak	Saarenmaa		276	KrKR 1645:3, 10:41
PorJv			..	294*	MR 1645:5,6
UmLJv	Kalmar	Gotlanti	..	975*	FR.FEMERN..1948 s 45
TurJv			..	100*	
Viip SavRv	Liivinmaa	Suomi	20	100	Luvut arvioita; oli mukana pääkats 1646, vrt R 1646:14:52
Yht 6 999	Siirrot alueelle			Siirrot alueelta	
Suomi	rv 1 840	rv -	rv 908	rv 908	rv 2 109
Käkis ja Ink	rv -	rv 1 134	rv -	rv -	rv 951
Viro ja Liiv	rv -	rv 1 361	rv 120	rv 120	rv 905
Ruotsi	rv 908	rv 1 756	rv 1 720	rv 1 720	rv 276
Saksa	rv -	rv -	rv -	rv -	rv 10

Jäästeiden pysäyttämä siirtoaie:

PorJv	Tukholma	Turku	208	MR 1645:6
TurJv	jouluk	Turku	70	KrKR 1646:22
TurJv		Riika	180	Näistä väh 72 Kalmarin

Huom! Yhteisasummaan eivät sisälly
*illa merkityt sisäiset siirrot

JOUKKOJENSIIRROT 1646		Yhteissummaan ei sisälly *illa merkitty				
Rykmentti ja viejä	Lähtöpaikka ja -aika	Määräpaikka, Ups	Mieh	Lähteet ja huomautuksia		
PohJv kapt Nils Michellsson njm Gerhard von Schrowe	Kalmar 17.06. Kalmar	Pohjanmaa Gotlanti 28.06.	26 69*	231 531*	R 1646:10:144,150- KrKR 1646:176 R 1646:10:120- Petander 1967 s 121	
UmlJv al ltn Lars Johansson	Suomi heinäk	Saksa	>1	1007	KrKR 1646:249 KrKR 1647:720	
UmlJv ev Georg Knorrning	Gotlanti 12.07.	Wismar	148	1 032	KrKR 1646:823 R 1646:11:196,198 sis 6+113 TurJv:stä	
PohJv vänr Björn Pedersson	Kalmar heinäk	Greifswald Oie 6.8.	5	96	KrKR 1646:176 R 1646:10:142 Petander 1967 s 121-	
HämUmRv ev Henrik Horn	Helsinki 13.07.	Wismar	164	738	KrKBB 1646:164,637 R 1646:13:3-	
HämUmJv maj Johan Gyldenär	Helsinki 22.07.	Riika	7	123	KrKR 1646:350 VA 7935:40,376 R 1646:13:39	
ViipJvSkvKi mjm Casper Kämner	Viip 24.07. Helsinki	Nymynde 16.08.	7	96	KrKBB 1646:899 MR 1647:7 R 1650:6:155-	
TurJv ltn Johan Eriksson	Turku 27.07.	Riika	4	170	VA 7231:432- KrKBB 1646:471 R 1646:12:1 sis 52 PorJv:stä	
PorJv kapt Johan Björnkam ltn Wärten Eskelsson	Turku 27.07. Turku 21.08.	Riika Riika	18 5	142 71	VA 7231:432-, 578 R 1646:12 Täyd. John- stonin R:lle	
Yht 3 184	Siirrot alueelle	Siirrot alueelta				
Suomi	rv - jv 257	rv 902		jv 744		
Käkis ja Ink	rv - jv -	rv -		jv -		
Viro ja Liiv	rv - jv 643	rv -		jv -		
Ruotsi	rv - jv -	rv -		jv 1 538		
Saksa	rv 902 jv 1 382	rv -		jv -		
Epäselvä PorJv	Roslagen Turku			208	KrKR 1646:22	
Peruutettuja TurJv ViipSavRv PorJv	Gotlanti Helsinki Stralsund	Riika Saksa Tukholma		100 500 90	100 500 586	KrKR 1646:249 KrKR 1646:296 R 1646:11, vrt Lindh 1928 s 43
Haaksirikko Jv sair vänr Wärten Metzerot	keskeytti marraskuussa: Kalmar 17.10.	Suomi	47	30	RA Kalmar Landsbok 1646:499, 500	

JOUKKOJENSIIRROT 1647		Peruslähteet: MR 1647:5, 7, 10			
Joukko-os ja viejä	Lähtöpaikka ja -aika	Määräpaikka, Ups	Mieh	Lähteet ja huomautuksia	
PohJv kapt Per Andersson	Gotl kesäk Kalmar	Wismar		522	KrKR 1647:270,385 RA Kalmar landsbok 1647:517-519
TurJv	Turku heinäk	Riika		80	KrKBB 1647:1191
PohJv maj Erik Trana kapt Jerem Langman	Oulu 15.07. Vaasa 26.07 Dalarö 21.08.	Kalmar syysk al Visby	28	213	RA Kalmar Landsbok 1647:514 KrKR 1647:500 R 1647:10:83- vrt R 1647:22
HämUmJv evl Edward Johnston	Helsinki 29.07.	Riika	14	192	VA 7939:12,226,448, 452; R 1647:11:257-
ViipItJv ltn Johan Hendersson	Viipuri 24.08.	Riika Nymynde 01.09.	3	125	R 1647:11:179- KrKBB 1647:431 Sis ViipJvSkvKI:n 53 miestä Nymynde vrt R 1650:6:155-
SavJv vänr Anders Eriksson	Viipuri 24.08.	Narva	3	79	
PohJv haav vänr Bengt Simonsson	Saksa syysk	Pohjanmaa	7	8	KrKR 1647:476
Yht 1 572	Siirrot alueelle	Siirrot alueelta			
Suomi	rv - jv 15	rv -		jv 1 035	
Käkis ja Ink	rv - jv 82	rv -		jv -	
Viro ja Liiv	rv - jv 414	rv -		jv -	
Ruotsi	rv - jv 539	rv -		jv 522	
Saksa	rv - jv 522	rv -		jv 15	

JOUKKOJENSIIRROT 1648					Peruslähteet:				
Joukko-os ja viejä	Lähtöpaikka ja -aika	Määräpaikka, saapuminen	Ups	Mieh	Lähteet ja huomautuksia				
TurJv ltn Simon Hendersson + PorJv evl Samuel Willman	Turku 16.04.	Riika	6	79	RrKBB 1648:63 R 1648:11, 12				
ViipSavJv ltn Chr Johansson	Turku 09.05.	Narva	39	287	RrKBB 1648:384,927 R 1648:11,13				
HämUmJv maj Johan Gylденär	Viipuri 15.05.	Riika Nymynde 03.06.	6	141 86	VA 8595:428,430,605 R 1648:15:129- R 1650:6:155-				
SuomRVr:t rmeist Jost von Qwanten	Helsinki toukok	Saksa, HKM:n henki-kaartiin	1	201	R 1648:11:27-,14:68- R 1650:5; VA 7941:3 RrKBB 1648:63-				
ViipSavRv evl Berendt Taube	Helsinki 16.05.	Saksa	196	929	RrKBB 1648:971 R 1648:14:68-				
HämUmRval rmeist Erik Persson	Helsinki 22.05.	Saksa	6	198	VA 7941:3 R 1649:8:2-				
ViipSavJv	Viip toukok	Narva	3	17	VA 8595:428, 605				
ViipJvSkvKi ltn Jochim Lambrecht	Viipuri kesäk	Nymynde 20.07.	5	20	R 1650:6:155- VA 8595:430				
SavJv evl Berendt von Gertten	Narva 25.06.	Greifswald Oie	71	469	RrKBB 1648:549,557, 583; täyd. muista R 1647-48:15:47-				
PorJv kapt Nils Gissle	Turku 15.09.	Narva	16	102	VA 7238:847 (-37) RrKR 1648:444,616 R 1648:7, 12				
HämJv	Helsinki? Viipuri?	Ivangerod 21.09-18.10.		50	R 1649:8:78-				
UmItJv sair	Minden28.10.	Suomi		74	R 1649:17				
Yht 3 297	Siirrot alueelle				Siirrot alueelta				
Suomi	rv -	rv 74	rv 1 531	rv 1 152					
Käkis ja Ink	rv -	rv 514	rv -	rv 540					
Viro ja Liiv	rv -	rv 638	rv -	rv -					
Ruotsi	rv -	rv -	rv -	rv -					
Saksa	rv 1 531	rv 540	rv -	rv 74					
Mahdollinen: PorJv	Saksa 10.04. Tukholma	Suomi 06.07.		84	R 1648:12 VA 7238:845				

JOUKKOJENSIIRROT 1649					Peruslähteet: R 1649:17, 18				
Joukko-os ja viejä	Lähtöpaikka ja -aika	Määräpaikka, saapuminen	Ups	Mieh	Lähteet ja huomautuksia				
ViipSavJv kapt Jacob Trautman	Viipuri 28.02.	Narva	16	126	R 1649:8:86- RrKR 1649:614				
ViipSavJv kapt Polyk Haberman	Viipuri 25.05.	Jaama	15	65	R 1649:9:88 RrKR 1648:454				
PohJv	Kalmar kesä	Suomi		187	RrKR 1649:348 RA Kalmar LB 1649:520				
PorJv	Turku 08.07. Helsinki	Narva	-3	115	VA 7237:32,57 VA 7943:774				
HämUmRv evl Henrik Horn	Wismar Gadebusch 03.08.	Helsinki -28.8.	103	703	RrKBB 1649:179				
UmItJv evl Frans Knorring	Stralsund 16.09.	Helsinki 20.11.	72	116	R 1649:8:130 Stralsundin rullassa 3+11 vähemmän				
ViipSavRv evl Erik Wälsk	Wismar 30.09.	Suomi lokak	107	862	vrt R 1646:9:109				
PorJv maj Didrik von Rosen	Wism 18.10. Stralsund 20.10.	Suomi marrask	112 4	266 29	Mahd sis 73 muiden rykmenttien miestä Vrt Lindh 1928 s 47				
SavJv evl Clas Fleming	Greifswald 19.10.	Turku 14.11.	71	432	R 1650:6:202-				
UmLJv ev Herman von Cappell	Praha Greifswald 22.10.	Suomi marrask	138	421	Sisältyy 5 PorJv:n miestä				
PohJv ev Nils BÄät	Wismar 22.10.	Pohjanmaa?	144	577	vrt R 1649:6:254 Petander 1967 s 136-				
HämJv ev Johan Ridder	Wismar,Grfw. Stralsund 23.10.	Suomi 10.11.	86	235	R 1650:6:254				
SavJv evl Berendt von Gertten	Stralsund 01.11.	Turku 13.11.	71	274	R 1650:6:202-				
PohJv	Gotlanti-Tukh 15.11.	Pohjanmaa	187	407	RrKR 1649:704 Iln vajaa kompp				
HämUmJv evl Jochim Schmitt	Riika 13.12. Tallinna	Suomi	145	880	RrKBB 1649:541,997, 1137,1139 Tartu f 278 XXI:10				
Yht 6 264	Siirrot alueelle				Siirrot alueelta				
Suomi	rv 1 775	rv 4 149	rv -	rv 340					
Käkis ja Ink	rv -	rv 340	rv -	rv -					
Viro ja Liiv	rv -	rv -	rv -	rv 1 025					
Ruotsi	rv -	rv -	rv -	rv 76					
Saksa	rv -	rv -	rv 1 775	rv 3 048					

JOUKKOJENSIIRTOTALUKOIDEN LAATIMISPERUSTEET

Perustaulukoiden (JOUKKOJENSIIRROT 1938 jne) otsikon vieressä on mainittu peruslähteet, joihin kukin niistä pohjautuu. Jos tarkennuksia yksityisiin siirtoihin on ollut saatavissa, niiden lähteet on mainittu viimeisessä sarakkeessa.

Mukaan on otettu vain sellaiset siirrot, joiden toteuttamisesta on jonkinlainen asiakirjatieto olemassa. Epävarmoissa tapauksissa on koetettu verrata rullia eli miehistöluetteloita (lyh R) ennen ja jälkeen oletetun siirron. Eräissä taulukoissa on mainittu suunniteltuja ja epätodennäköisiä tapauksia. Erityisen paljon näitä on 1643, ks tekstiä.

Ratsuväessä määrä tarkoittaa rullien käytännön tavoin ratsujen määrää: miehiä olisi hieman vähemmän, koska päällystöön kuuluvilla oli useampia ratsuja. Upseereihin on laskettu kaikki tuona aikana kategoriaan luetut, jalkaväessä aina korpraaleita ja ratsuväessä seppää myöten.

Yhteenlaskuissa ei ole voitu ottaa huomioon kuljetuksen aikaista poistumaa, vaan alueelle ja alueelta -puolet täsmäävät. Perustaulukoissa esiintyy eräitä Ruotsin manteleen ja Gotlannin välisiä siirtoja, mutta niitä ei ole otettu huomioon yhteenlaskuissa, koska ne aiheuttomasti kasvattaisivat suunnan tuontia ja vientiä ja antaisivat väärän kuvan poistumasta. Kokoomataulukkoon SUOMEN RYKMENTTIEN SIIRROT 1638—1649 siirtojen kokonaismäärä on laskettu kohdealueittain ja vuosittain.

Lähdemateriaalin rajoitusten vuoksi taulukot eivät voi olla ”oikeita”. Virhelähteitä ovat ennen kaikkea seuraavat:

- ulkomailta Suomeen tuotaessa on rahti voitu maksaa lähtösatamassa, jolloin tileissä ei ole saapumismerkintää;
- kaikki marssit Käkisalmen lääniin ja Inkeriin eivät mahdollisesti näy lähteissä;
- eräillä kerroilla mainitaan vain kokonaismäärä, jolloin ei ole tietoa, sisältyvätkö upseerit siihen;
- rullissa voi olla tapauksia, jolloin otsakekirjoitukseen on unohdettu merkitä, että kyseessä on katselmus siirtoa varten, tai otsakekirjoitus on turmeltunut selvittämättömäksi.

Ongelmallisia ovat ennen kaikkea vuoden 1645 jalkaväen kotiutukset Ruotsista: on mahdollista, että jääesteisiin pysähtyneet miehet siirrettiin Ruotsista muuannekin kuin Suomeen. Jos heidät saatiin palautetuiksi, jalkaväen poistumaosuus pieneni Ruotsin osalta 34 %:iin ja koko jalkaväen osalta 59 %:iin.

Joukko-osastojen lyhenteet ovat seuraavat:

TurPorRv	=	Turun ja Porin ratsuväkirykmentti (8 kompp)
HämUmRv	=	Hämeen ja Uudenmaan läänin rvr
ViipSavRv	=	Viipurin ja Savonlinnan läänin rvr
AatRv	=	ratsuväen aatelislippue (1 kompp)
TurJv	=	Turun jalkaväkirykmentti (8 kompp)
PorJv	=	Porin jvr
UmLJv	=	Uudenmaan läntinen jvr

UmItJv	=	Uudenmaan itäinen jvr
HämJv	=	Hämeen jvr
ViipLJv	=	Viipurin läntinen jvr, joka jakaantui 1639—1642:
—ViipLJvTa	=	Evert Tauben skvadroonaan (4 kompp)
—ViipLJvWr	=	Fabian Wrangelin skvadroonaan
ViipJvSkvPa	=	Viipurin erillinen jalkaväkiskvadroona (Patkul)
ViipJvSkvKi	=	Viipurin erillinen jvskvadroona (Kinnemond)
ViipItJv	=	Viipurin itäinen jvr
SavJv	=	Savon jvr
PohJv	=	Pohjanmaan jvr

Lisäksi muodostettiin 1640-luvulla muiden osista ja alokkaista kaksi rykmenttiä, jotka sodan päätyttyä hajotettiin:

HämUmJv	=	Hämeen ja Uudenmaan läänin yhd. jvr (E Johnston)
ViipSavJv	=	Viipurin ja Savonlinnan läänin yhd: jvr (Patkul).